

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

Հսկիչ-դրամարկղային մեքենաների ծրագրային ապահովում

Օգտվողի ուղեցույց

Բովանդակություն

ՓԱՍՏԱԹՂԹԻ ՄԱՍԻՆ 2

ՍԱՐՔԻ ՍՏԵՂԱՇԱՐՈՎ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ԿԱՆՈՆՆԵՐ 3

ՍԱՐՔԻ ԳՈՐԾԱՐԿՈՒՄ և ՍՈՒՏՔ ՀԴՄ ԾՐԱԳԻՐ 4

ՍԱՐՔԻ ԱՆՋԱՏՈՒՄ, ՎԵՐԱԳՈՐԾԱՐԿՈՒՄ և ՌԵԺԻՄԻ ՓՈՓՈԽՈՒՄ 7

ԳԱՆՁԱՊԱՀԻՆ ՎԵՐԱՊԱՀՎԱԾ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹՆԵՐ 8

    ՍՈՒՏՔ և ՆՈՐ ՀԴՄ ԿՏՐՈՆԻ ՏՊՈՒՄ ՊԱՏՈՒՀԱՆ 9

Պարզ ՀԴՄ կտրոնի տպում..... 9

Ապրանքներով ՀԴՄ կտրոնի տպում..... 10

Հաշվիչ ՀԴՄ կտրոնի տպում..... 11

    ԿԱՆԽԻԿԻ ՍՈՒՏՔ 13

    ԿԱՆԽԻԿԻ ԵԼՔ 14

    ՀԴՄ ԿՏՐՈՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁ 15

    ՀԴՄ ԿՏՐՈՆԻ ԿՐԿԼՕՐԻՆԱԿԻ ՏՊՈՒՄ 16

ՍԱՐՔԻ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄ և ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ 17

    ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ 18

Բաժիններ..... 19

Օգտվողներ..... 21

Ապրանքներ..... 24

Գումարային սահմանափակում..... 27

ՀԴՄ կասեցում 28

Մարքի աշխատանքի օպտիմիզացիա..... 28

    ՀԴՄ ԿՏՐՈՆԻ ՁԵԱՆՄՈՒՇ 30

    ԳԱՐՏԱԲԱՌԻ (ԾԱԾԿԱԳՐԻ) ՓՈՓՈԽՈՒՄ 31

    ԿԱՏԱՐՎԱԾ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏՊՈՒՄ 32

    ԱՌԵՏՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐԻ ՀԵՏ ԻՆՏԵԳՐՄԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ 33

Փաստաթղթի մասին

Սույն փաստաթղթի նպատակն է ներկայացնել ՀՀ Ֆինանսների նախարարության Հարկային ծառայության կողմից տնտեսվարող կազմակերպություններին տրամադրած նոր սերնդի հսկիչ-դրամարկղային մեքենաների միջոցով հարկային հաշիվների գրանցման ու գրանցված հարկային հաշիվների հետագա կառավարման գործընթացը՝ ըստ կատարվող գործողությունների կարգի և քայլերի հաջորդականության:

Ուղեցույցը կազմվել է ըստ Հսկիչ-դրամարկղային մեքենա ծրագրային միջոցի տեխնիկական, այդ թվում նախագծային, փաստաթղթերի:

Փաստաթուղթը պարբերաբար թարմացվում է համապատասխանացվելով ծրագրի առկա աշխատանքին և նրանում պարբերաբար կատարվող թարմացումներին ու փոփոխություններին:

Սարքի ստեղնաշարով աշխատելու կանոններ

ՀՀ Ֆինանսների նախարարության Հարկային պետական ծառայության տրամադրած նոր սերնդի ՀԴՄ սարքի ծրագրային ապահովումը թույլ է տալիս հրահանգներ տալ և տվյալների մուտքագրումներ կատարել ինչպես ՀԴՄ սարքի էկրանի միջոցով (Touch-Screen), այնպես սարքի ստեղնաշարի կոճակների օգնությամբ (Keyboard shortcuts):

Ստորև ներկայացված է Հսկիչ-դրամարկղային մեքենա ծրագրում ՀԴՄ սարքի ստեղնաշարից օգտվելու կանոնները:

- **[Մուտք]** կոճակը կիրառվում է, եթե ցանկանում եք հաստատել առաջարկվող գործողության կատարումը:
- **[Ջնջել]** կոճակը կիրառվում է, եթե ցանկանում եք ջնջել ծրագրի ցուցադրվող պատուհանի տվյալների դաշտերում նոր կատարած մուտքագրումները կամ խմբագրումները:
- **[1], [2], [3], [4], [5], [F1], [F2], [F3], [F4]** կոճակները կիրառվում են ծրագրի ցուցադրվող պատուհանում առկա հրահանգները ստեղնաշարի միջոցով գործադրելու համար: Այս դեպքում ցուցադրվող պատուհանում առկա յուրաքանչյուր հրահանգի դիմաց նշվում է ստեղնաշարի համապատասխան կոճակը (օրինակ **(2) Հարկային Հաշիվներ**):
- Ստեղնաշարով կարելի է մուտքագրել ինչպես թվային, այնպես տեքստային տվյալներ (հայերեն կամ անգլերեն): Սարքի ստեղնաշարի միջոցով թվային արժեքների մուտքագրումից տառային արժեքների մուտքագրումին (հայերենին կամ անգլերենին) կամ տառային արժեքների մուտքագրումից թվային արժեքների մուտքագրումին անցնելու համար հարկավոր է սեղմել ստեղնաշարի աջ ներքևում տեղադրված **[ALPHA]** կոճակը: **[ALPHA]** կոճակը հաջորդաբար սեղմելու միջոցով սարքի ստեղնաշար փոխվում է Թվային սիմվոլներ > Հայերեն (մեծատառ) > Հայերեն (փոքրատառ) > Անգլերեն (մեծատառ) > Անգլերեն (մեծատառ) հերթականությամբ: Հաշվի առեք նաև, որ.
- Հայերեն փոքրատառ **“և”** տառը ստեղնաշարով մուտքագրելու համար հարկավոր է մուտքագրման Հայերեն (փոքրատառ) ռեժիմում անընդմեջ 6 անգամ սեղմել **[9]** կոճակը:
- **[0*]** կոճակը, կախված այն անընդմեջ սեղմելու անգամներից, ստեղնաշարի մուտքագրման տեքստային ռեժիմում ցուցադրում է **[միջակայք]**, **[,]**, **[*]** կամ **[&]** սիմվոլը:
- **[.#]** կոճակը, կախված այն անընդմեջ սեղմելու անգամներից, ստեղնաշարի մուտքագրման տեքստային ռեժիմում ցուցադրում է **[#]**, **[@]**, **[%]**, **[!]**, **[?]** կամ **[\$]** սիմվոլը:

Սարքի գործարկում և մուտք ՀԴՄ ծրագիր

ՀՀ Ֆինանսների նախարարության Հարկային պետական ծառայությունում գրանցված և արդեն ակտիվացված նոր սերնդի ՀԴՄ սարքը աշխատեցնելու համար հարկավոր է սեղմել ստեղծագծարի **ՄԿԻԶԲ** < > կոճակը (տես Նկար 1-ը ստորև):

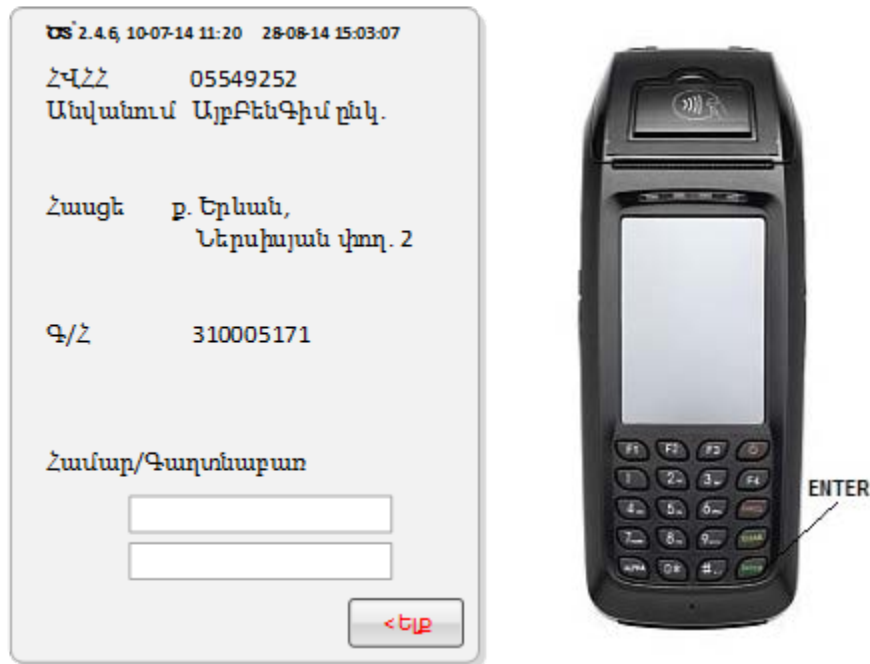
Նկար 1: ՀԴՄ սարքի գործարկում ՄԿԻԶԲ կոճակի միջոցով

Նոր գործարկված սարքը սարքը ինքնաշխատ կկապվի ՀՀ Հարկային պետական ծառայության տեղեկատվական համակարգի հետ և կկատարի հետևյալ գործողությունների շարքը.

- Ծրագրի նախապատրաստում,
- Կապի ստուգում,
- Տվյալների ամբողջականության ստուգում,
- Համաժամանակեցում,
- ՀԴՄ ծրագրի գործարկում:

Վերը նշված գործողությունների կատարումից հետո ՀԴՄ սարքի էկրանին կցուցադրվեն ՀՀ Հարկային պետական ծառայությունում տվյալ ՀԴՄ սարքի գրանցման տվյալները (ՀՎՀՀ, հարկ վճարողի անվանում, հասցե և գրանցման համար): Սարքի էկրանի ամենավերում՝ մեկ առանձին տողով կցուցադրվի նաև տեղադրված ՀԴՄ ծրագրային միջոցի տարբերակն ու թողարկման օրը (օրինակ՝ ՕՏ՝ 2.4.6, 10-07-14 11:20):

ՀԴՄ ծրագրի մուտքի արտապատկերը տրված է Նկար 2-ում:

Նկար 2: ՀԴՄ ծրագրի մուտքի պատուհան

ՀԴՄ տվյալ սարքով աշխատելու համար հարկավոր է ՀԴՄ ծրագրի մուտքի պատուհանում լրացնել տվյալների **Համար/Գաղտնաբառ** դաշտերը և սեղմել սարքի ստեղնաշարի **Մուտք** կոճակը (տես Նկար 2-ը): Վավեր և ճիշտ լրացված տվյալների դեպքում կարտոնվի օգտվողի մուտք ՀԴՄ ծրագրային միջոց և սարքի էկրանին կցուցադրվի ծրագրային միջոցի ընտրացանկը: Ընտրացանկը ցուցադրվում է ըստ տվյալ սարքում օգտվողի Ձեր ունեցած դերի: Այն կարող է լինել **Գանձապահ (Cashier)**, **Ադմինիստրատոր (Administrator)** կամ **Գլխավոր Ադմինիստրատոր (Super Administrator)**:

Օգտվողի **Գանձապահ (Cashier)** դերով ՀԴՄ սարքը գործածելու դեպքում ծրագրի ընտրացանկը թույլ է տալիս տպել ՀԴՄ կտրոն /Պարզ, Ապրանքներ, Հաշվիչ/, իրականացնել Կանխիկի Մուտք, Կանխիկի Ելք և Կտրոնի Վերադարձ գործողությունները, ինչպես նաև կատարել դուրս գրված ՀԴՄ կտրոնի կրկնական տպում: Այս գործողությունների կատարման կարգը՝ ըստ պահանջվող քայլերի հերթականության, ներկայացված է ուղեցույցի հաջորդ Գանձապահին վերապահված գործառույթներ բաժնում:

ՀԴՄ ծրագրի ընտրացանկի պատուհանի արտապատկերը՝ օգտվողի **Գանձապահ** դերի համար, տրված է Նկար 3-ում:

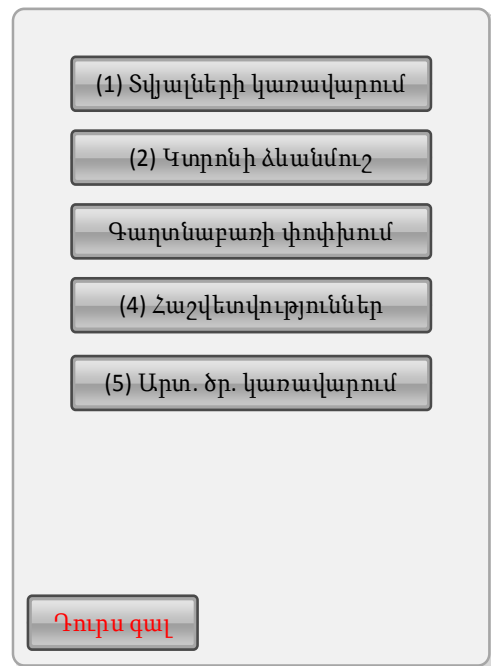
Օգտվողի **Ադմինիստրատոր (Administrator)** կամ **Գլխավոր Ադմինիստրատոր (Super Administrator)** դերով ՀԴՄ սարքը գործածելու դեպքում ծրագրի ընտրացանկը թույլ է տալիս գրանցել օգտվողներ, ապրանքներ և բաժիններ, խմբագրել կամ ջնջել արդեն գրանցվածների տվյալները, սահմանել գումարային սահմանափակում, որից ավել արժեքով գործարք չի թույլատրվում իրականացնել, ժամանակավորապես կասեցնել ՀԴՄ սարքի աշխատանքը, օպտիմալիզացնել ՀԴՄ սարքի աշխատանքը, կազմել ՀԴՄ

կտրոնի ձևանմուշ /էջագլուխ, էջատակ/, փոփոխել օգտվողի ծածկագիրը /գաղտնաբառը/, արտածել ու տպել տվյալ ժամանակահատվածում կատարված գործարքների հաշվետվություն, փոփոխել առևտրային ծրագրերի հետ ՀԴՄ տվյալ սարքի ինտեգրման կարգաբերումները: Այս գործողությունների կատարման կարգը ըստ պահանջվող քայլերի հերթականության, ներկայացված է ուղեցույցի երրորդ ՀԴՄ ծրագրի կառավարում բաժնում:

ՀԴՄ ծրագրի ընտրացանկի պատուհանի արտապատկերը՝ օգտվողի **Ադմինիստրատոր** կամ **Գլխավոր Ադմինիստրատոր** դերի համար, տրված է հաջորդիվ Նկար 4-ում:

Նկար 3: ՀԴՄ ծրագրի ընտրացանկ՝ Գանձապահ դերի համար

Նկար 4: ՀԴՄ ծրագրի ընտրացանկ՝ Ադմինիստրատոր և Գլխավոր Ադմինիստրատոր դերերի համար

Սարքի անջատում, վերագործարկում և ռեժիմի փոփոխում

Եթե ցանկանում եք արդեն աշխատող սարքը անջատել (**Shut Down**), վերագործարկել (**Reboot**), տեղափոխել ոչ ակտիվ ռեժիմի (**Sleep**) կամ փոխել նրանում տեղադրված մարտկոցը (**Remove Battery**), ապա, անկախ տվյալ պահին աշխատանքային ինչ պատուհան է բացված, 3-ից 4 վայրկյան պահեք ստեղնաշարի **ՄԿԻՉԲ** կոճակը և սարքի էկրանին կցուցադրվի թվարկված գործողությունների հրահանգների պատուհանը (տես Նկար 5-ը):

Նկար 5: ՀԴՄ սարքի անջատման, վերագործարկման և ռեժիմի փոփոխման պատուհան

Այս գործողություններից որևէ մեկը իրագործելու համար սեղմեք համապատասխան հրահանգի կոճակը (կամ սեղմեք **Չեղարկել (Cancel)** կոճակը, եթե այլևս չեք ցանկանում վերը նշված գործողություններից որևէ մեկը հրահանգել ու պարզապես անհրաժեշտ է փակել ցուցադրվող հրահանգների պատուհանը):

Քանձապահին վերապահված գործառույթներ

ՀԴՄ սարքը գործարկելու և **Քանձապահ (Cashier)** դերով ծրագիր մուտք գործելու համար Դուք պետք է ՀԴՄ տվյալ սարքի **Կառավարչի** կամ **Գլխավոր Կառավարչի** կողմից արդեն գրանցված լինեք իբրև **Քանձապահ** և ունենաք օգտվողի վավեր Համար ու Ծածկագիր:

ՀԴՄ սարքն աշխատեցնելու և օգտվողի Ձեր տվյալներով ՀԴՄ ծրագիր մուտք գործելու կարգը նկարագրված է այս ուղեցույցի առաջին բաժնում (Սարքի գործարկում և մուտք ՀԴՄ ծրագիր) :

Օգտվողի **Քանձապահ (Cashier)** դերով ՀԴՄ սարքը գործածելու դեպքում կարելի է կատարել հետևյալ գործողությունները.

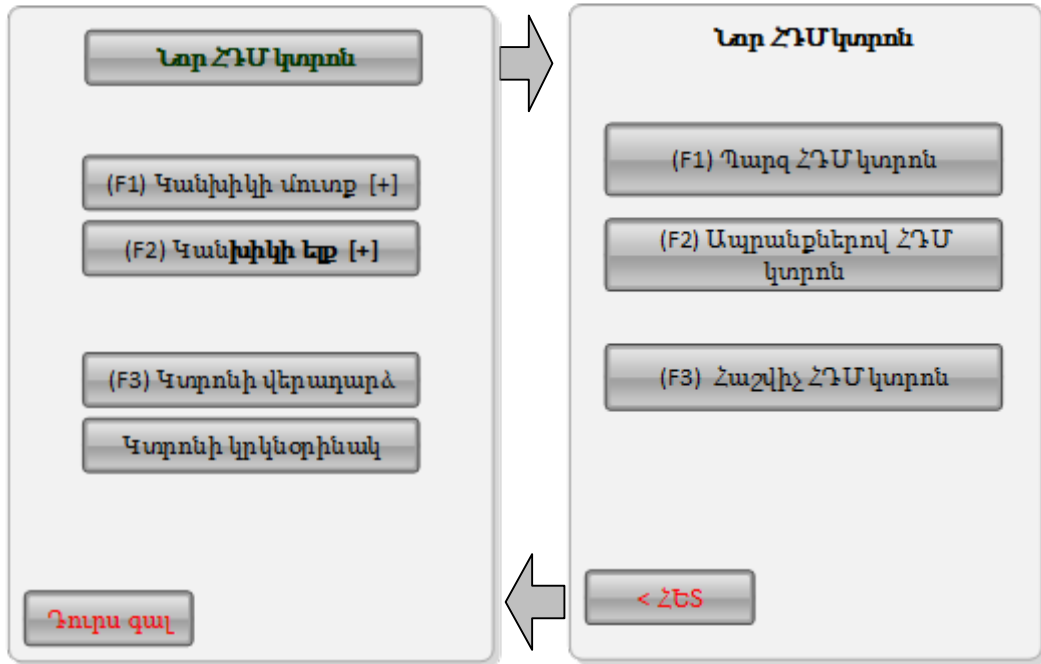
- Մուտք և ՀԴՄ կտրոնի տպում (Պարզ, Ապրանքներ, Հաշվիչ ՀԴՄ կտրոն)
- Կանխիկի մուտք
- Կանխիկի Ելք
- ՀԴՄ կտրոնի վերադարձ
- ՀԴՄ կտրոնի կրկնօրինակի տպում

Նկար 3-ում (էջ 6) պատկերված է ՀԴՄ ծրագրի ընտրացանկը՝ օգտվողի **Քանձապահ (Cashier)** դերով սարքը աշխատեցնելու դեպքում:

Հաջորդիվ ներկայացնում ենք վերը նշված գործողություններից յուրաքանչյուրի կատարման կարգը՝ ըստ քայլերի հաջորդականության:

Մուտք և Նոր ՀԴՄ կտրոնի տպում պատուհան

ՀԴՄ կտրոն դուրս գրելու (տպելու) համար հարկավոր է **Գանձապահ** դերով մուտք գործել ՀԴՄ ծրագիր և ապա ընտրացանկում սեղմել **Նոր ՀԴՄ կտրոն** հրահանգը (տես Նկար 7-ը ստորև):

Նկար 6: Անցում Նոր ՀԴՄ կտրոնի պատուհան

Սարքը նախատեսում է **Պարզ**, **Ապրանքներ** և **Հաշվիչ** տիպի ՀԴՄ կտրոնների դուրս գրման (տպման) հնարավորություն:

Պարզ ՀԴՄ կտրոնի տպում

Պարզ ՀԴՄ կտրոն դուրս գրելու պատուհանը տրված է Նկար 7-ում:

Այս գործողությունը կատարելու համար.

1. **Նոր ՀԴՄ կտրոն** պատուհանից անցնեք **Պարզ ՀԴՄ կտրոն** պատուհան:
2. Տվյալների **Գումար** դաշտում մուտքագրեք գործարքի (ապրանքի) արժեքը: Ծրագիրը ինքնաշխատ կլրացնի տվյալների **Առձեռն** և **Մանրադրամ** դաշտերը:
3. Ըստ հարկավորության փոփոխեք կամ անփոփոխ թողեք տվյալների **Առձեռն** դաշտում ինքնաշխատ լրացված արժեք: Եթե գործարքի գրանցումը սկսեք նախ **Առձեռն** դաշտը լրացնելով, ապա տվյալների **Գումար** կմնա չլրացված և դա պետք է մուտքագրեք ինքներդ:
4. Տվյալների ցած բացվող ցուցակի օգնությամբ ընտրեք **Բաժինը**, որին ամրագրված է տվյալ ապրանքը:

5. Եթե կատարվում է անկանխիկ վճարում նշեք **Անկանխիկ** դաշտի նշիչը: Մուտքագրեք **Անկանխիկ** վճարման ենթակա գումարը: Եթե մուծումը կատարվում է այլ վճարային տերմինալի միջոցով ապա նշեք նաև **Այլ վճարային տերմինալ** նշիչը:
6. Սեղմեք **Տպել** կոճակը: Ծրագիրը կգրանցի գործարքը և կտալի ՀԴՄ կտրոն:

Նկար 7: Անցում Պարզ ՀԴՄ կտրոնի դուրս գրման պատուհան

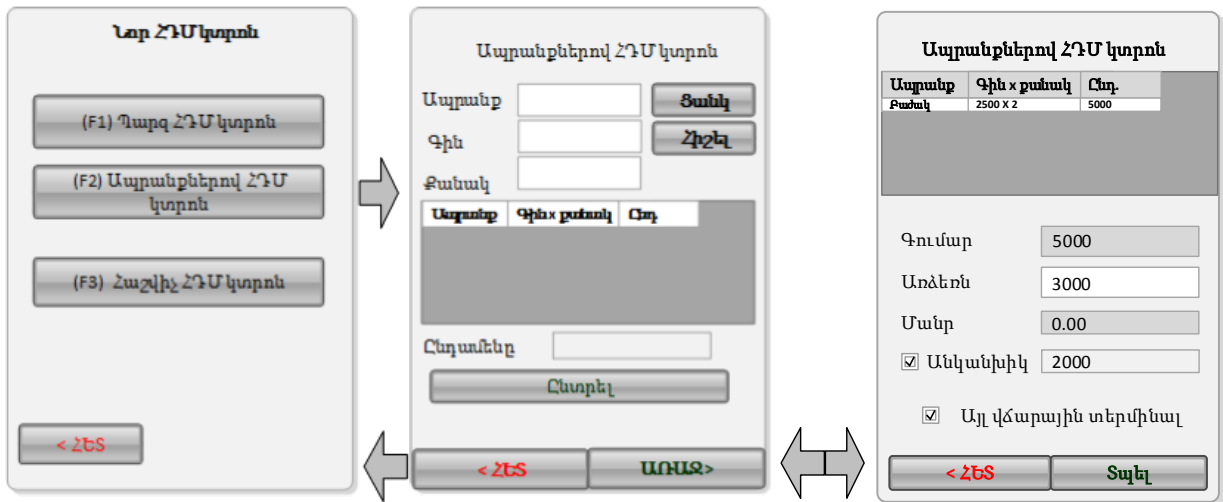
Ապրանքներով ՀԴՄ կտրոնի տպում

Ապրանքներով ՀԴՄ կտրոն դուրսգրելու պատուհանը տրված է Նկար 8-ում:

Այս գործողությունը կատարելու համար.

1. **Նոր ՀԴՄ կտրոն** պատուհանից անցնեք **Ապրանքներով ՀԴՄ կտրոն** պատուհան:
2. Սեղմեք **Ցանկ** կոճակը և **Ընտրել ապրանք** պատուհանի օգնությամբ ընտրեք վաճառվելիք ապրանքի անվանումը: Ընտրված ապրանքի տվյալները ինքնաշխատ կհայտնվեն **Ապրանքներով ՀԴՄ կտրոն** պատուհանի համապատասխան դաշտերում:
3. Նշեք վաճառվելիք ապրանքի **քանակը**:
4. Սեղմեք **Ընտրել** հրահանգը, և տվյալ ապրանքի տվյալները ինքնաշխատ կհայտնվեն գնվելիք ապրանքների ցուցակում:
5. Կրկնեք 2-ից 4 քայլերը տվյալ գործարքով իրացվող մյուս ապրանքների համար:
6. Սեղմեք **ԱՌԱՋ >** կոճակը: Ծրագիրը անցում կկատարի վճարման տվյալների մուտքագրման պատուհան ինքնաշխատ լրացնելով **Գումար** դաշտը (խմբագրելի չէ) և **Առձեռն** դաշտը

7. Եթե կատարվում է անկանխիկ վճարում նշեք **Անկանխիկ** դաշտի նշիչը: Մուտքագրեք **Անկանխիկ** վճարման ենթակա գումարը: Եթե մուծումը կատարվում է այլ վճարային տերմինալի միջոցով ապա նշեք նաև **Այլ վճարային տերմինալ** նշիչը: Ծրագիրը ինքնաշխատ կհաշվարկի և կլրացնի համապատասխան դաշտերը:
8. Համապատասխան գործողություններն ավարտելուց հետո սեղմեք **Տպել** կոճակը: Ծրագիրը կգրանցի գործարքը և կտպի **Ապրանքներով ՀԴՄ կտրոն**:

Նկար 8: Անցում Ապրանքներով ՀԴՄ կտրոնի դուրսգրման պատուհան

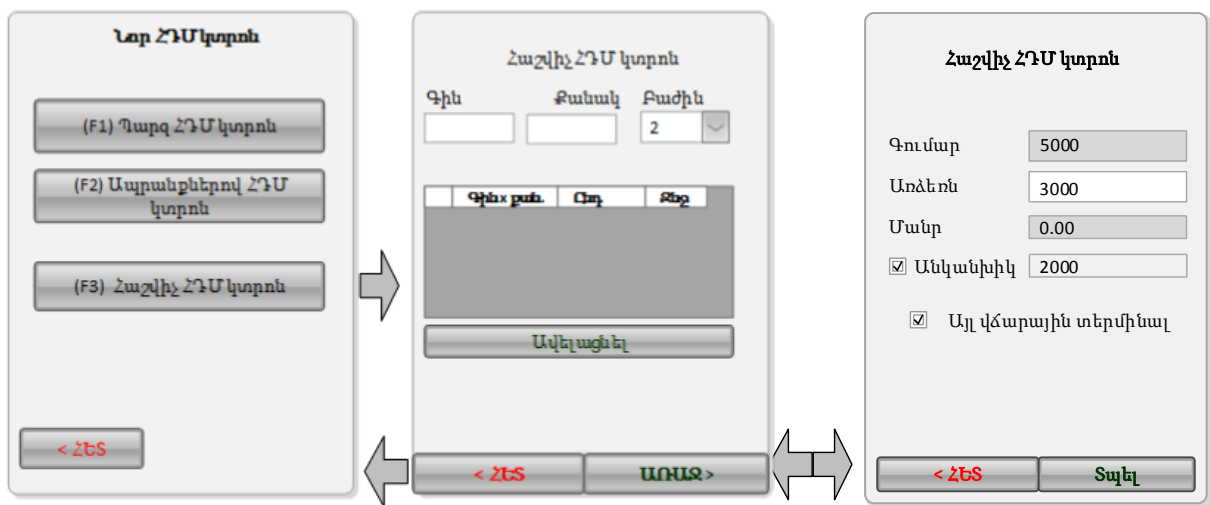
Հաշվիչ ՀԴՄ կտրոնի տպում

Հաշվիչ ՀԴՄ կտրոն դուրսգրելու պատուհանը տրված է Նկար 9-ում:

Այս գործողությունը կատարելու համար.

1. **Նոր ՀԴՄ կտրոն** պատուհանից անցեք **Հաշվիչ ՀԴՄ կտրոն** պատուհան:
2. Տվյալների **Գին** դաշտում մուտքագրեք իրացվող ապրանքի գինը:
3. Տվյալների **Քանակ** դաշտում մուտքագրեք իրացվող ապրանքի քանակը:
4. Տվյալների ցած բացվող ցուցակի օգնությամբ ընտրեք **Բաժինը**, որին ամրագրված է տվյալ ապրանքը:
5. Սեղմեք **Ընտրել** հրահանգը, և տվյալ տվյալները ինքնաշխատ կհայտնվեն գնվելիք ապրանքների ցուցակում:
6. Կրկնեք 2-ից 4 քայլերը տվյալ գործարքով իրացվող մյուս ապրանքների համար:
7. Վերընթերցեք լրացված տվյալներ՝ հավաստիանալու համար, որ դրանք ճիշտ են ու ամբողջական: Եթե լրացված ցուցակի վերջին տողում կա կրկնություն կամ անճշտություն՝ ապա հեռացրեք այդ տողը **Չեղարկել վերջին գործարքը (F1)** հրահանգի օգնությամբ:

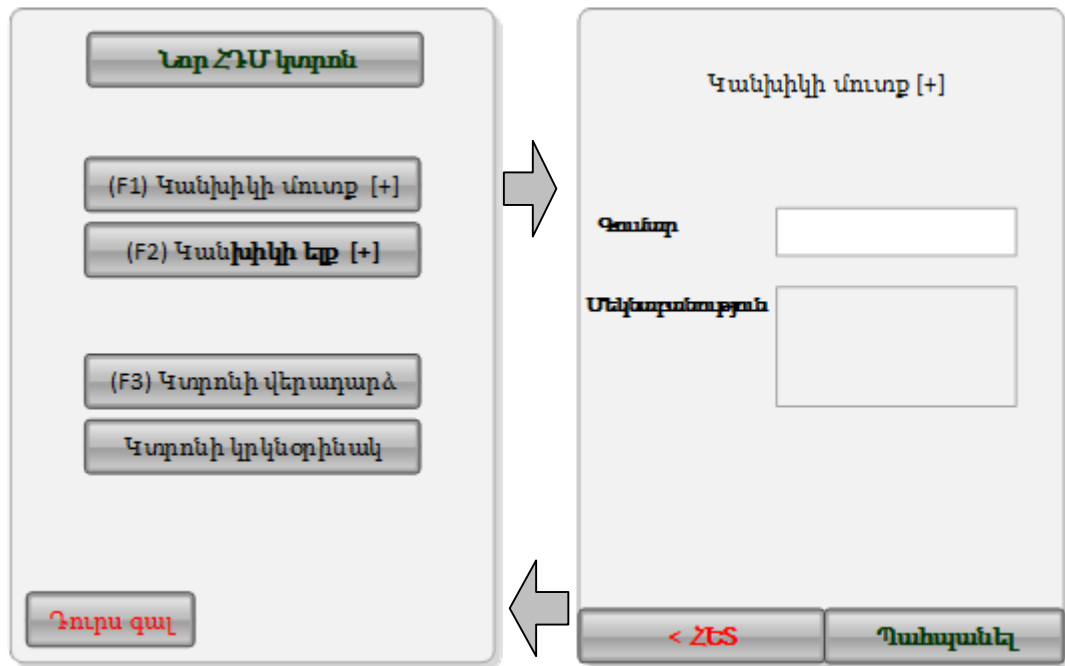
8. Սեղմեք **ԱՌԱՋ >** կոճակը: Ծրագիրը անցում կկատարի վճարման տվյալների մուտքագրման պատուհան ինքնաշխատ լրացնելով **Գումար** դաշտը (խմբագրելի չէ) և **Առձեռն** դաշտը
9. Եթե կատարվում է անկանխիկ վճարում նշեք **Անկանխիկ** դաշտի նշիչը: Մուտքագրեք **Անկանխիկ** վճարման ենթակա գումարը: Եթե մուծումը կատարվում է այլ վճարային տերմինալի միջոցով ապա նշեք նաև **Այլ վճարային տերմինալ** նշիչը: Ծրագիրը ինքնաշխատ կհաշվարկի և կլրացնի համապատասխան դաշտերը:
10. Համապատասխան գործողություններն ավարտելուց հետո սեղմեք **Տպել** կոճակը: Ծրագիրը կգրանցի գործարքը և կտալի **Հաշվիչ ՀԴՄ կտրոն**:

Նկար 9: Անցում Հաշվիչ ՀԴՄ կտրոնի դուրսգրման պատուհան

Կանխիկի մուտք

ՀԴՄ սարքի միջոցով կանխիկ գումարի մուտք գրանցելու համար հարկավոր է **Գանձապահ** դերով մուտք գործել ՀԴՄ ծրագիր և ապա ընտրացանկում սեղմել **(F1) Կանխիկի մուտք [+]** հրահանգը (տես Նկար 10-ը ստորև):

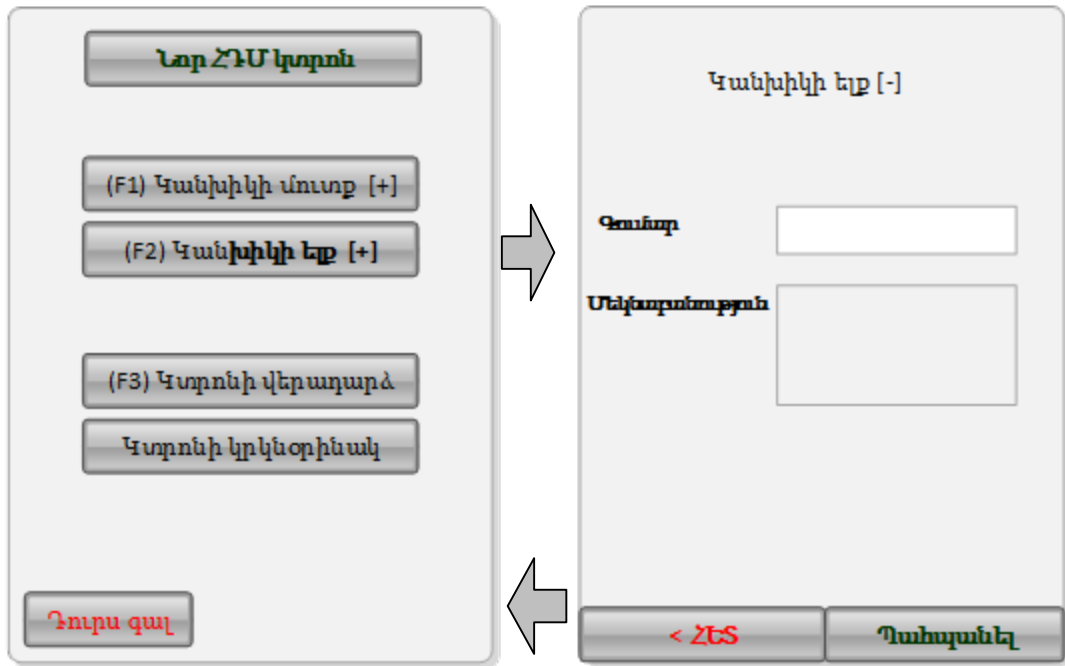

Նկար 10: Անցում Կանխիկ գումարի մուտքի գրանցման պատուհան

Կանխիկ գումարի մուտք գրանցելիս պետք է մուտքագրել **Գումար** դաշտի տվյալը և սեղմել **Պահպանել** կոճակը: Տվյալների **Մեկնաբանություն** դաշտը լրացվում է ըստ հարկավորության:

Կանխիկի ելք

ՀԴՄ սարքի միջոցով կանխիկ գումարի ելք գրանցելու համար հարկավոր է **Փանձապահ** դերով մուտք գործել ՀԴՄ ծրագիր և ապա ընտրացանկում սեղմել **(F2) Կանխիկի ելք [-]** հրահանգը (տես Նկար 11-ը ստորև):

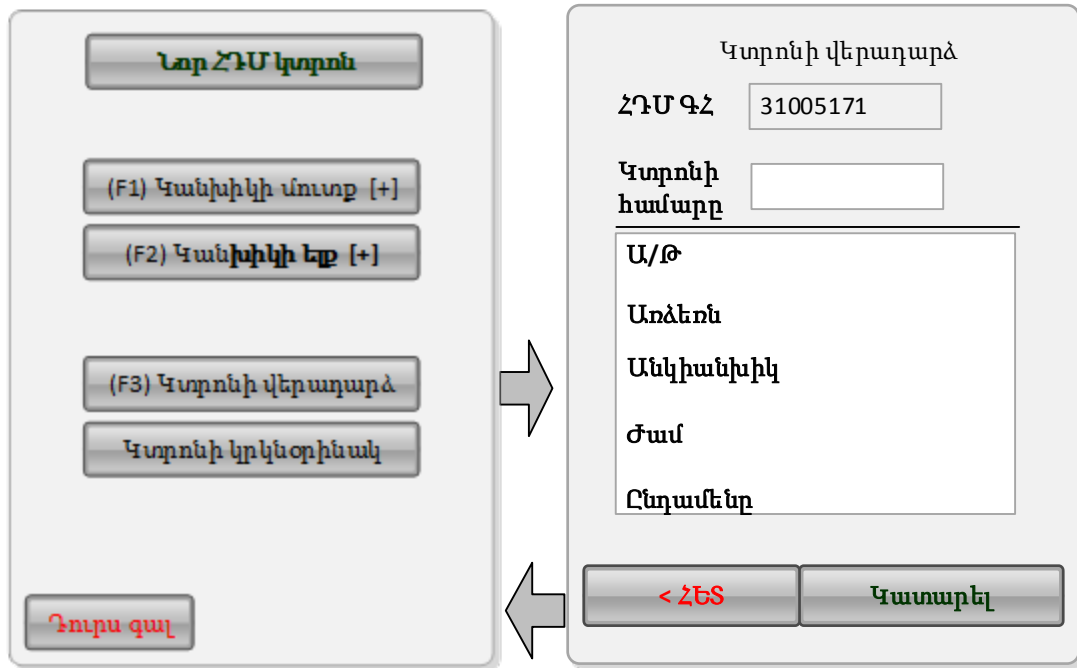

Նկար 11: Անցում Կանխիկ գումարի ելքի գրանցման պատուհան

Կանխիկ գումարի մուտք գրանցելիս պետք է մուտքագրել **Գումար** դաշտի տվյալը և սեղմել **Պահպանել** կոճակը: Տվյալների **Մեկնաբանություն** դաշտը լրացվում է ըստ հարկավորության:

ՀԴՄ կտրոնի վերադարձ

ՀԴՄ սարքի միջոցով ՀԴՄ կտրոնի վերադարձ գրանցելու համար հարկավոր է **Գանձապահ** դերով մուտք գործել ՀԴՄ ծրագիր և ապա ընտրացանկում սեղմել **(F3) Վերադարձ** հրահանգը (տես Նկար 7-ը ստորև):

Նկար 12: անցում ՀԴՄ Կտրոնի վերադարձի գրանցման պատուհան

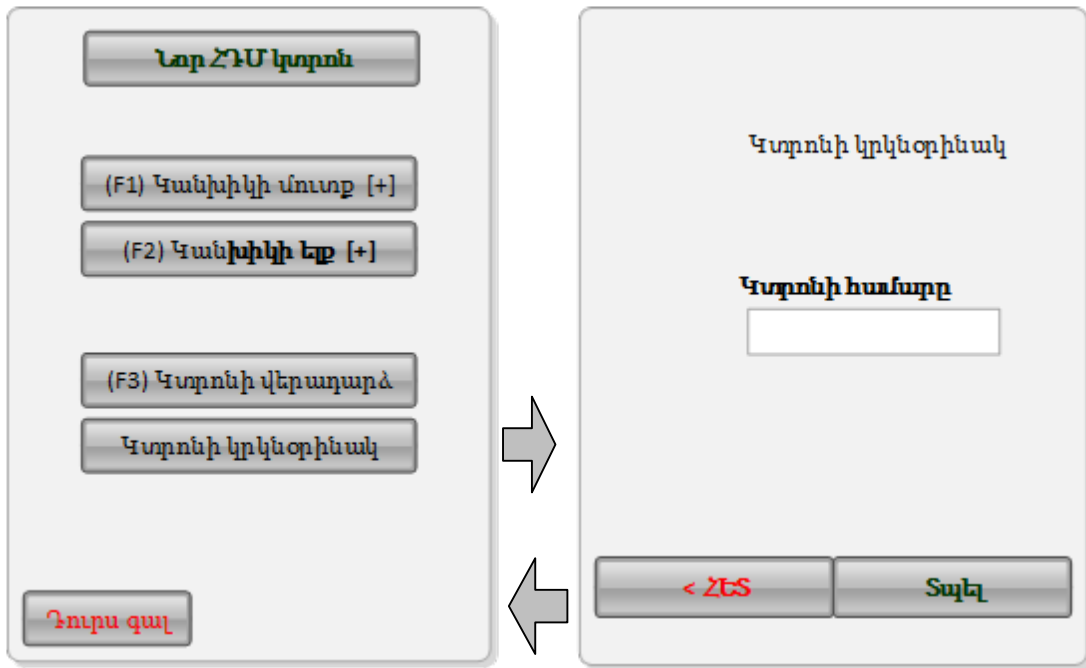
Կանխիկ գումարի վերադարձը գրանցելու համար հարկավոր է մուտքագրել Կտրոնի համար տվյալը, և, եթե այդ համարի կտրոն իրոք դուրս է գրվել, ապա ծրագիրը դրա դուրս գրման օրը-ամիսը-տարին, գործարքի տեսակը (Առձեռն, Անկանխիկ), ժամը և գործարքի արժեքը ինքնաշխատ կցուցադրվեն սարքի էկրանին:

Կտրոնի վերադարձի գործողությունը հրազանգելու համար սեղմեք **Կատարել** կոճակը: Եթե այլևս չեք ցանկանում գործողությունը կատարել ու անհրաժեշտ է վերադառնալ ծրագրի ընտրացանկ՝ պարզապես սեղմեք **< ՀԵՏ**:

ՀԴՄ կտրոնի կրկնօրինակի տպում

ՀԴՄ սարքի միջոցով ՀԴՄ դուրս գրված կտրոնի կրկնական տպում կատարելու համար հարկավոր է **Քանձապահ** դերով մուտք գործել ՀԴՄ ծրագիր և ապա ընտրացանկում սեղմել **Կտրոնի կրկնօրինակ** հրահանգը (տես Նկար 13-ը ստորև):

Նկար 13: ՀԴՄ դուրս գրված կտրոնի կրկնօրինակի տպում կատարելու պատուհան

Սարքի կարգավորում և կառավարում

ՀԴՄ սարքն աշխատեցնելու և օգտվողի Ձեր տվյալներով ՀԴՄ ծրագիր մուտք գործելու կարգը նկարագրված է այս ուղեցույցի առաջին բաժնում (Սարքի գործարկում և մուտք ՀԴՄ ծրագիր) :

ՀԴՄ սարքի կարգավորումները փոփոխելու և նրանում գրանցված տվյալների ընթացիկ կառավարումը իրականացնելու համար հարկավոր է ՀԴՄ տվյալ սարքում Դուք արդեն գրանցված լինել իբրև **Կառավարիչ (Administrator)** կամ **Գլխավոր Կառավարիչ (Master Administrator)** և ունենալ օգտվողի վավեր Համար ու Ծածկագիր:

Գլխավոր Կառավարիչ դերով մեկ օգտվող ի սկզբանե գրանցված է լինում ՀԴՄ տվյալ սարքում: Այս օգտվողը իր դերով եզակի է՝ չխմբագրվող, և նախատեսում է միայն գաղտնաբառի փոփոխման (վերաթարմացման) հնարավորություն:

Նոր օգտվողների գրանցումը ու արդեն գրանցված օգտվողների տվյալների փոփոխումը կատարվում է տվյալ ՀԴՄ սարքի **Գլխավոր Ադմինիստրատորի** և **Ադմինիստրատորի** դեր ունեցող օգտվողների կողմից:

Օգտվողի **Ադմինիստրատոր** կամ **Գլխավոր Ադմինիստրատոր** դերով ՀԴՄ սարքը գործածելու կարելի է կատարել հետևյալ գործողությունները.

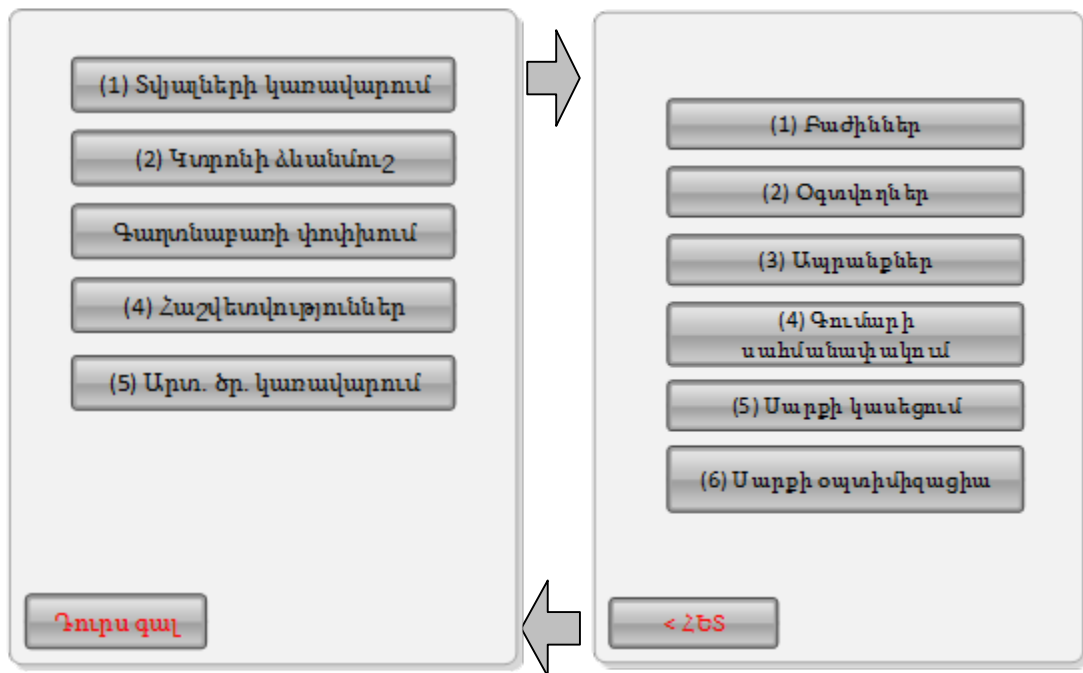
- Տվյալների կառավարում (Բաժիններ, Օգտվողներ, Ապրանքներ, Գումարային սահմանափակում, ՀԴՄ կասեցում, Սարքի աշխատանքի օպտիմիզացիա)
- ՀԴՄ կտրոնի ձևանմուշի կազմում և փոփոխում
- Գաղտնաբառի (ծածկագրի) փոփոխում
- Կատարված գործարքների հաշվետվությունների տպում
- Առևտրական ծրագրերի հետ ինտեգրման կարգավորումներ

Նկար 3-ում (էջ 6) պատկերված է ՀԴՄ ծրագրի ընտրացանկը՝ օգտվողի **Ադմինիստրատոր** կամ **Գլխավոր Ադմինիստրատոր** դերով սարքը աշխատեցնելու դեպքում:

Այս ուղեցույցի հաջորդ էջերում բացատրվում է վերը նշված գործողություններից յուրաքանչյուրի կատարման կարգը՝ ըստ քայլերի հաջորդականության:

Տվյալների կառավարում

ՀԴՄ սարքում գրանցված տվյալների (Բաժիններ, Օգտվողներ, Ապրանքներ, Գումարի սահմանափակում և այլն) ընթացիկ կառավարումը իրականացնելու համար հարկավոր է **Ադմինիստրատոր** կամ **Գլխավոր Ադմինիստրատոր** դերով մուտք գործել ՀԴՄ ծրագիր և ապա ընտրացանկում սեղմել (1) **Կառավարում** հրահանգը (տես Նկար 14-ը ստորև):

Նկար 14: Անցում Տվյալների կառավարում պատուհան

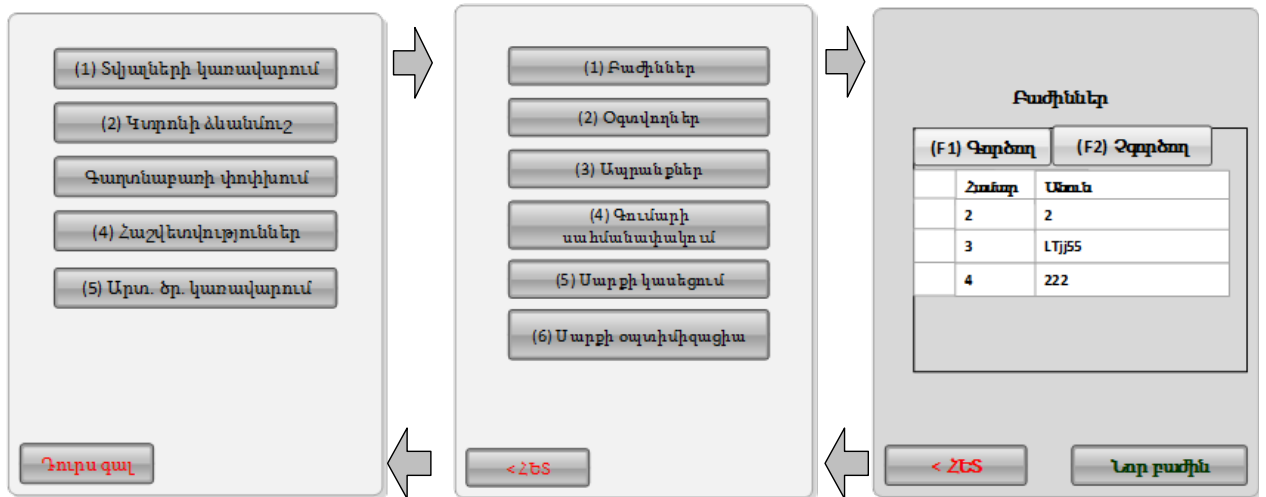
ՀԴՄ ծրագրի Կառավարում պատուհանը նախատեսում է հետևյալ գործողությունների կատարման հնարավորություն.

- Բաժիններ. Տվյալների բաժինների գրանցում և արդեն գրանցված բաժինների անունների ու կարգավիճակների փոփոխում
- Օգտվողներ. ՀԴՄ տվյալ սարքի օգտվողների գրանցում և գրանցված օգտվողների տվյալների փոփոխում
- Ապրանքներ. Ըստ բաժինների ապրանքների գրանցում (տվյալների ներբեռնում) և գրանցված տվյալների փոփոխում
- Գումարի սահմանափակում. Գործարքի գրանցման առավելագույն գումարի սահմանում
- Սարքի կասեցում. ՀԴՄ սարքի աշխատանքի կասեցում և վերսկսում
- Սարքի Օպտիմիզացիա. ՀԴՄ սարքում տեղադրված ծրագրի աշխատանքի օպտիմիզացիա

Բաժիններ

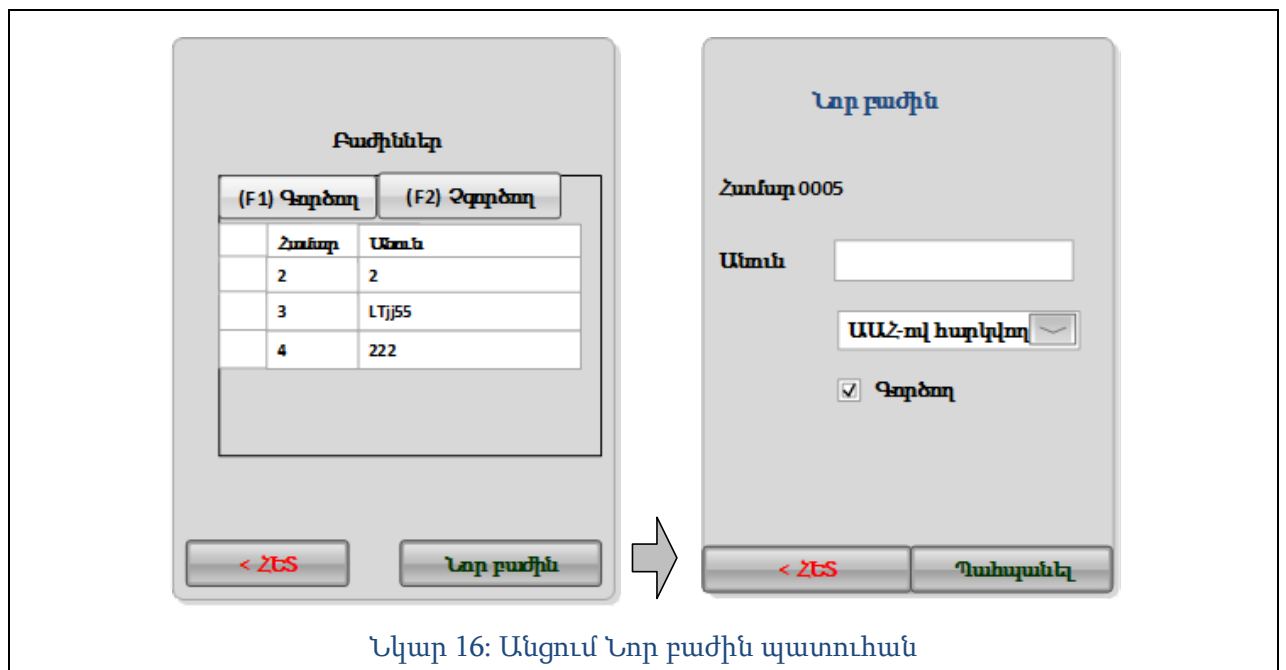
ՀԴՄ ծրագրի **Կառավարում > Բաժիններ** պատուհանը նախատեսում է ՀԴՄ տվյալ սարքում բաժինների գրանցման (ստեղծման) և արդեն գրանցված բաժինների անունների ու կարգավիճակների փոփոխման հնարավորություն:

Այս պատուհան մուտք գործելու համար հարկավոր է ՀԴՄ ծրագրի ընտրացանկից անցնել Տվյալների կառավարում պատուհան և ապա սեղմել **(1) Բաժիններ** հրահանգը (տես Նկար 7-ը):

Նկար 15: Անցում Բաժիններ պատուհան և վերադարձ ծրագրի ընտրացանկ

Տվյալների բաժին գրանցելը կատարվում է Նոր բաժին պատուհանի միջոցով (տես Նկար 16-ը հաջորդիվ):

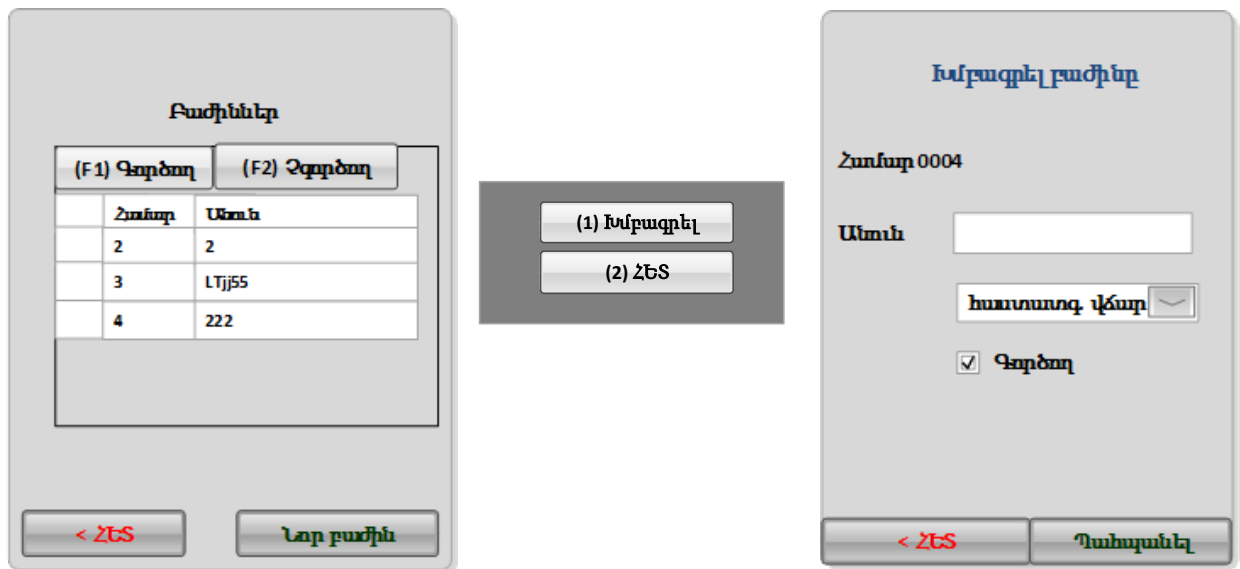

Նկար 16: Անցում Նոր բաժին պատուհան

ՀԴՄ սարքում տվյալների բաժին գրանցելու համար.

1. Սեղմեք Բաժիններ պատուհանի **Նոր բաժին** հրահանգը և անցեք Նոր բաժին պատուհան:
2. Տվյալների **Անուն** դաշտում մուտքագրեք ստեղծվելիք բաժնի անվանումը:
3. Տվյալների ցած բացվող ցուցակի օգնությամբ ընտրեք ստեղծվելիք բաժնի տեսակը (ԱԱՀ-ով հարկվող, ԱԱՀ-ով չհարկվող, Շրջանառության հարկ, Արտոնագրված վճար, Հաստատագրված վճար):
4. Որոշեք ստեղծվելիք բաժնի կարգավիճակը ((Գործող կամ Չգործող):
5. Լրացված տվյալներով բաժին գրանցելու համար սեղմեք **Պահպանել** հրահանգը: Ծրագիրը կկատարի պահանջվող գործողությունը և գրանցված բաժինը կցուցադրի Բաժիններ աղյուսակում: Եթե այլևս չեք ցանկանում շարունակել տվյալների բաժին գրանցելու գործողությունը՝ պարզապես սեղմեք **< ՀԵՏ**:

Տվյալների գրանցված բաժնի խմբագրումը կատարվում է Խմբագրել բաժինը պատուհանի միջոցով (տես Նկար 1-ը հաջորդիվ):

Նկար 17: Անցում Խմբագրել բաժինը պատուհան

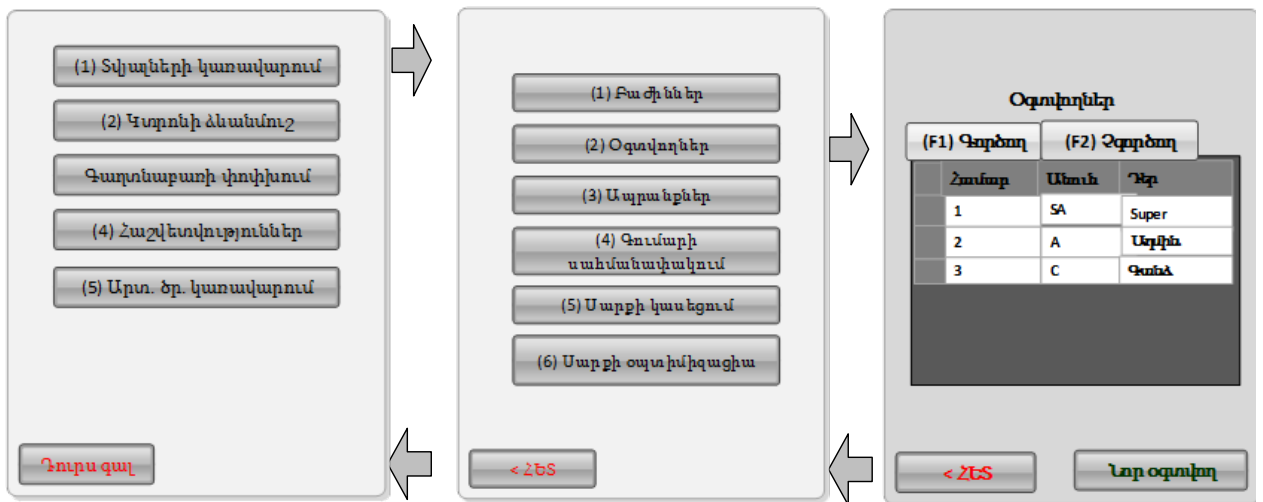
Տվյալների գրանցված բաժնի անունը կամ կարգավիճակը փոփոխելու համար.

1. Բաժիններ պատուհանի աղյուսակում սեղմեք տվյալ բաժնի տողը, և ապա սեղմեք սարքի էկրանին հայտնված **(1) Խմբագրել** հրահանգը:
2. **Խմբագրել բաժինը** պատուհանում, ըստ հարկավորության, փոփոխեք գրանցված բաժնի անունը և ընթացիկ կարգավիճակը (Գործող կամ Չգործող):
3. Գրանցված բաժնի անվան ու կարգավիճակի փոփոխումները պահպանելու համար սեղմեք **Պահպանել** հրահանգը: Ծրագիրը կկատարի պահանջվող գործողությունը և գրանցված նոր բաժինը կցուցադրվի Բաժիններ պատուհանի աղյուսակում: Եթե այլևս չեք ցանկանում շարունակել տվյալների բաժին գրանցելու գործողությունը՝ պարզապես սեղմեք **< ՀԵՏ**:

Օգտվողներ

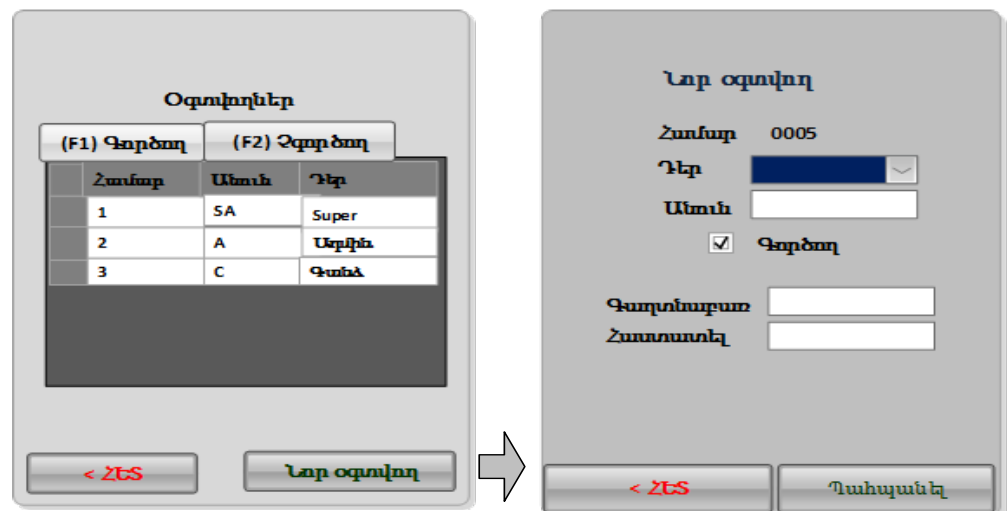
ՀԴՄ ծրագրի **Տվյալների կառավարում > Օգտվողներ** պատուհանը նախատեսում է ՀԴՄ տվյալ սարքում Ադմինիստրատոր կամ Գանձապահ դերով օգտվողների գրանցման (ստեղծման) և արդեն գրանցված օգտվողների տվյալների խմբագրման հնարավորություն: Գանձապահ դերով գրանցված օգտվողների համար ՀԴՄ ծրագիրը նախատեսում է նաև բաժինների վերագրման հնարավորություն:

Այս պատուհան մուտք գործելու համար հարկավոր է ՀԴՄ ծրագրի ընտրացանկից անցնել **Տվյալների կառավարում** պատուհան և ապա ապա սեղմել **(2) Օգտվողներ** հրահանգը (տես Նկար 18-ը):

Նկար 18: Անցում Օգտվողներ պատուհան և վերադարձ ծրագրի ընտրացանկ

ՀԴՄ սարքի օգտվողի գրանցումը կատարվում է **Նոր օգտվող** պատուհանի միջոցով (տես Նկար 19-ը):

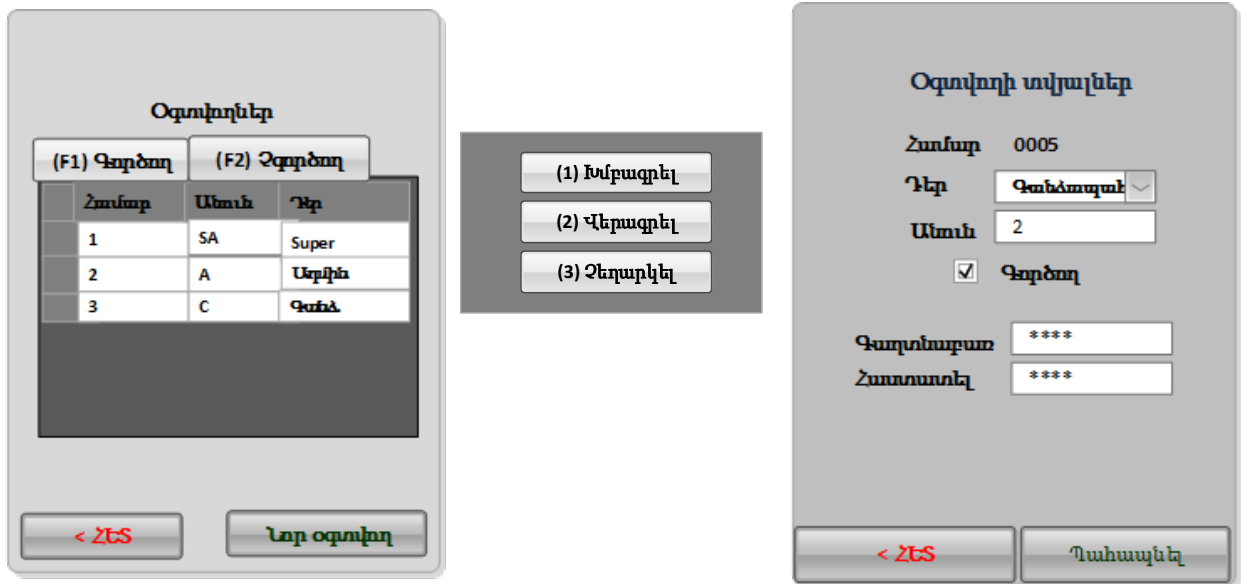

Նկար 19: Անցում Նոր օգտվող պատուհան

ՀԴՄ տվյալ սարքում օգտվող գրանցելու համար.

1. Սեղմեք Օգտվողներ պատուհանի **Նոր օգտվող** հրահանգը և անցեք **Նոր օգտվող** պատուհան:
2. Տվյալների **Անուն** դաշտում մուտքագրեք գրանցվելիք օգտվողի անունը:
3. Տվյալների ցած բացվող ցուցակի օգնությամբ ընտրեք գրանցվելիք օգտվողի **դերը** (Ադմինիստրատոր կամ Գանձապահ):
4. Որոշեք գրանցվելիք օգտվողի **կարգավիճակը** ((Գործող կամ Չգործող):
6. Որոշեք գրանցվելիք օգտվողի համար գաղտնաբառ և նույնությամբ մուտքագրեք այն տվյալների **Գաղտնաբառ** և **Հաստատել** դաշտերում:
7. Լրացված տվյալներով օգտվող գրանցելու համար սեղմեք **Պահպանել** հրահանգը: Ծրագիրը կկատարի պահանջվող գործողությունը և գրանցված նոր օգտվողը կցուցադրվի **Օգտվողներ** պատուհանի աղյուսակում: Եթե այլևս չեք ցանկանում շարունակել օգտվողի գրանցման գործողությունը՝ պարզապես սեղմեք **< ՀԵՏ**:

ՀԴՄ սարքում գրանցված օգտվողի տվյալների խմբագրումը կատարվում է **Օգտվողի տվյալներ** պատուհանի միջոցով (տես Նկար 20-ը):

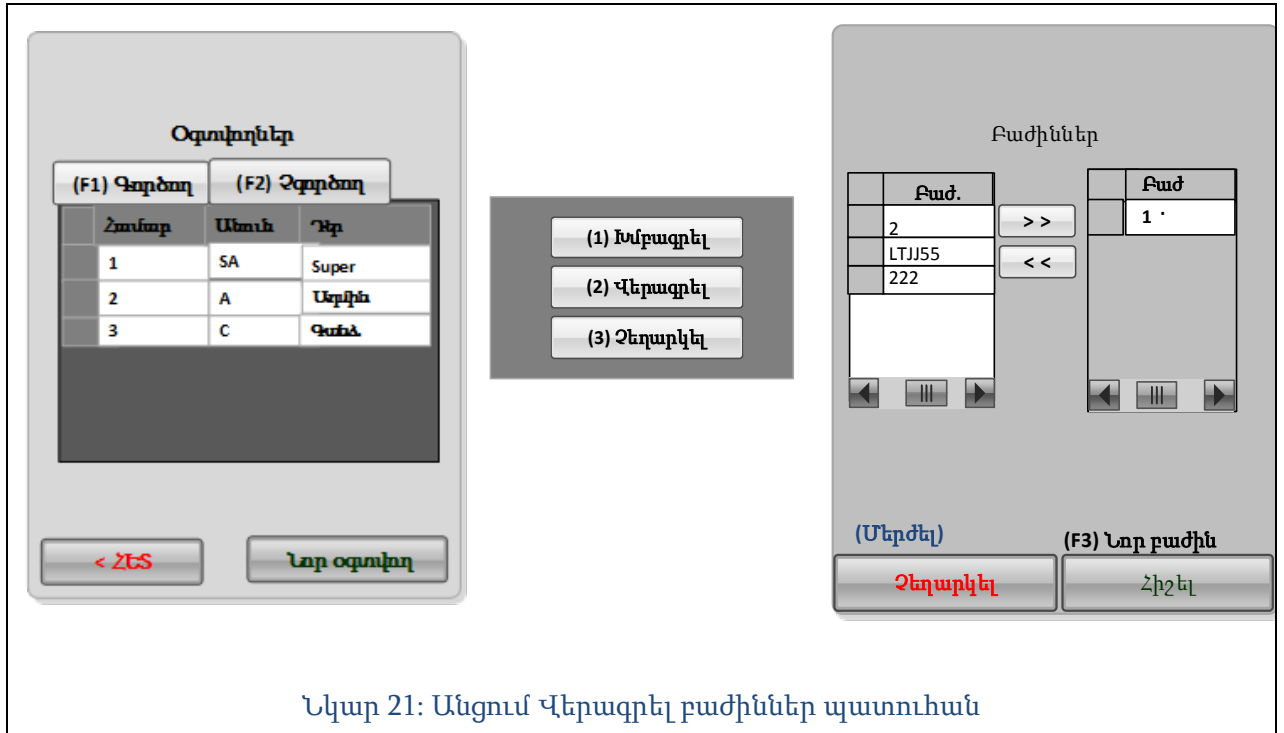
Նկար 20: Անցում Օգտվողի տվյալներ պատուհան

Գրանցված օգտվողի տվյալները փոփոխելու համար.

1. Օգտվողներ պատուհանի աղյուսակում սեղմեք տվյալ օգտվողի տողը, և ապա սեղմեք սարքի էկրանին հայտնված **(1) Խմբագրել** հրահանգը:
2. **Օգտվողի տվյալներ** պատուհանում, ըստ հարկավորության, փոփոխեք գրանցված օգտվողի անունը, դերը (Ադմինիստրատոր կամ Գանձապահ), ընթացիկ կարգավիճակը (Գործող կամ Չգործող), գաղտնաբառը:
3. Գրանցված օգտվողի տվյալներում կատարված փոփոխումները պահպանելու համար սեղմեք **Պահպանել** հրահանգը: Ծրագիրը կկատարի պահանջվող

գործողությունը և սարքի էկրանին նորից կցուցադրվի Օգտվողներ պատուհանը: Եթե այլևս չեք ցանկանում շարունակել օգտվողի տվյալների փոփոխման գործողությունը՝ պարզապես սեղմեք < **ՀԵՏ**:

ՀԴՄ սարքում գրանցված Գանձապահ դերով օգտվողին բաժիններ վերագրելը կատարվում է **Բաժիններ** պատուհանի միջոցով (տես Նկար 21-ը հաջորդիվ):

Նկար 21: Անցում Վերագրել բաժիններ պատուհան

Գանձապահ դերով օգտվողին բաժինների վերագրումներ կատարելու համար.

1. Օգտվողներ պատուհանի աղյուսակում սեղմեք տվյալ օգտվողի տողը, և ապա սեղմեք սարքի էկրանին հայտնված **(2) Վերագրել** հրահանգը:
2. **Վերագրել բաժիններ** պատուհանի ձախ աղյուսակում ցուցադրվում են ՀԴՄ սարքում գրանցված և դեռևս որևէ օգտվողի չվերագրված բաժինները: Պատուհանի աջ աղյուսակում ցուցադրվում են տվյալ օգտվողին վերագրված բաժինները: Օգտվողին նոր բաժին վերագրելու կամ արդեն վերագրված բաժինը հեռացնելու համար նախ ընտրեք տվյալ բաժինը և ապա սեղմեք համապատասխանաբար **Վերագրել** (**>>**) կամ **Հեռացնել** (**<<**) կոճակը:
3. Գանձապահ օգտվողի վերագրումներում կատարված փոփոխումները պահպանելու համար սեղմեք **Պահպանել** հրահանգը: Ծրագիրը կկատարի պահանջվող գործողությունը և սարքի էկրանին նորից կցուցադրվի Օգտվողներ պատուհանը: Եթե այլևս չեք ցանկանում շարունակել գանձապահ օգտվողի վերագրումների փոփոխման գործողությունը՝ պարզապես սեղմեք < **ՀԵՏ**:

Ապրանքներ

ՀԴՄ ծրագրի **Տվյալների կառավարում > Ապրանքներ** պատուհանը նախատեսում է ՀԴՄ տվյալ սարքում ապրանքների տվյալների գրանցման, խմբագրման և ապրանքատեսակների ցանկերի ներմուծման հնարավորություն:

Այս պատուհան մուտք գործելու համար հարկավոր է ՀԴՄ ծրագրի ընտրացանկից անցնել **Տվյալների կառավարում** պատուհան և ապա սեղմել **(3) Ապրանքներ** հրահանգը (տես Նկար 22-ը):

Նկար 22: Անցում Ապրանքներ պատուհան և վերադարձ ծրագրի ընտրացանկ

ՀԴՄ սարքում ապրանքատեսակի գրանցումը կատարվում է **Նոր ապրանք** պատուհանի միջոցով (տես Նկար 23-ը հաջորդիվ):

Նկար 23: Անցում Նոր ապրանք պատուհան

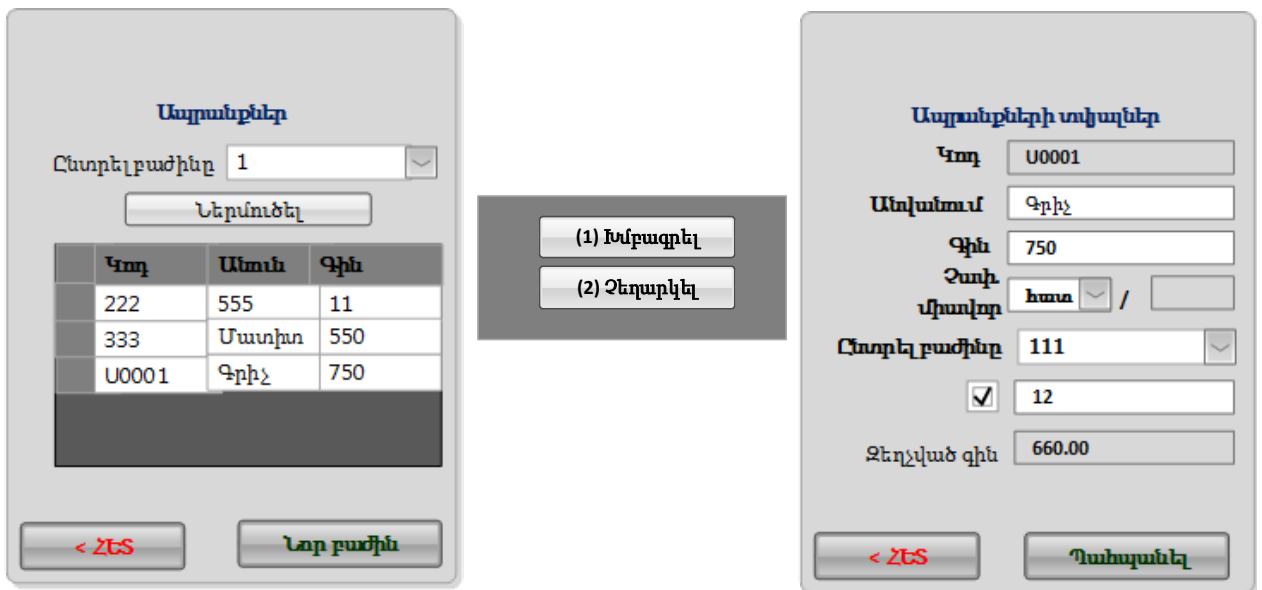
ՀԴՄ սարքում ապրանքատեսակ գրանցելու համար.

1. Սեղմեք Ապրանքներ պատուհանի **Նոր ապրանք** հրահանգը և անցեք **Նոր ապրանք** պատուհան:
2. Տվյալների **Կոդ** դաշտում մուտքագրեք գրանցվելիք ապրանքի կոդը (օրինակ՝ Ս0001):
3. Տվյալների **Անուն** դաշտում մուտքագրեք գրանցվելիք ապրանքի անվանումը (օրինակ՝ Գրիչ):
4. Տվյալների **Գին** դաշտում մուտքագրեք գրանցվելիք ապրանքի գինը (օրինակ՝ 50.50):
5. Տվյալների **Չափի միավոր** դաշտում՝ ցած բացվող ցուցակի օգնությամբ ընտրեք գրանցվելիք ապրանքի համար չափի միավոր (տուփ, լիտր, կիլոգրամ, գրամ, հատ, այլ): Ցած բացվող ցուցակում “այլ” տարբերակը նշելու դեպքում հարկավոր է տվյալների կից դաշտում մուտքագրել չափի միավորի անվանումը:
6. Տվյալների **Ընտրել** բաժինը դաշտում՝ ցած բացվող ցուցակի օգնությամբ նշեք ՀԴՄ սարքում գրանցված բաժինը, որին ամրագրվելու է գրանցվելիք ապրանքը:
7. Ըստ հարկավորության ակտիվացրեք տվյալների **Զեղչ** ընտրանքը (եթե տվյալ ապրանքատեսակը դա նախատեսում է), և տվյալների կից դաշտում մուտքագրեք չեղջվելիք տոկոսը (օրինակ՝ 12): Եթե ապրանքատեսակը որևէ զեղչ չի նախատեսում՝ պարզապես մի ակտիվացրեք **Զեղչ** ընտրանքը:
8. Աչքի անցկացրեք լրացված տվյալները և ըստ անհրաժեշտության ուղղումներ արեք նրանցում:
9. Լրացված տվյալներով ապրանքատեսակ գրանցելու համար սեղմեք **Պահպանել** հրահանգը: Ծրագիրը կկատարի պահանջվող գործողությունը և գրանցված նոր ապրանքատեսակը կցուցադրվի Ապրանքներ պատուհանի աղյուսակում: Եթե այլևս չեք ցանկանում շարունակել ապրանքատեսակ գրանցելու գործողությունը՝ պարզապես սեղմեք < **ՀԵՏ**:

ՀԴՄ սարքում գրանցված ապրանքատեսակի տվյալների փոփոխումը կատարվում է Խմբագրել ապրանքը պատուհանի միջոցով (տես Նկար 24-ը հաջորդ էջում):

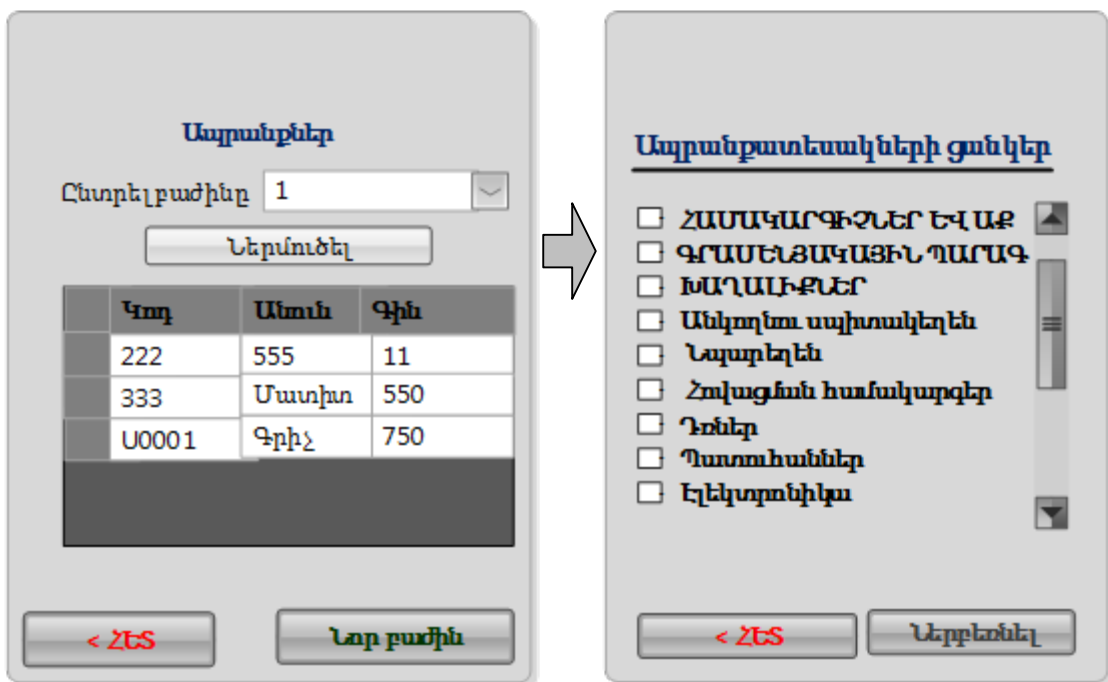
ՀԴՄ սարքում գրանցված ապրանքատեսակի տվյալները փոփոխելու համար.

1. Ապրանքներ պատուհանի աղյուսակում նշեք տվյալ ապրանքատեսակի տողը, և ապա սեղմեք սարքի էկրանին հայտնված (1) **Խմբագրել** հրահանգը:
2. **Խմբագրել ապրանքը** պատուհանում, ըստ հարկավորության, փոփոխեք գրանցված ապրանքատեսակի տվյալները:
3. Աչքի անցկացրեք ապրանքատեսակի լրացված տվյալները և ըստ անհրաժեշտության ուղղումներ արեք նրանցում:
4. **Ապրանքատեսակի տվյալներում** կատարված փոփոխությունները պահպանելու համար սեղմեք **Պահպանել** հրահանգը: Ծրագիրը կկատարի պահանջվող գործողությունը և սարքի էկրանին նորից կցուցադրվի Ապրանքներ պատուհանը: Եթե այլևս չեք ցանկանում կատարել ապրանքատեսակի տվյալների փոփոխություն՝ պարզապես սեղմեք < **ՀԵՏ**:

Նկար 24: Անցում Ապրանքների տվյալներ պատուհան

ՀԴՄ սարքում ապրանքատեսակների ցանկերը՝ ըստ բաժինների, կատարվում է **Ապրանքատեսակների ցանկեր** պատուհանի միջոցով (տես Նկար 25-ը):

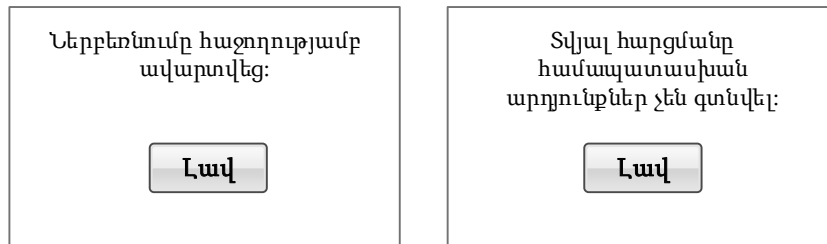

Նկար 25: Անցում Ապրանքների ցանկեր պատուհան

ՀԴՄ սարքում ապրանքատեսակների ցանկ ներբեռնելու համար.

1. Ապրանքներ պատուհանում՝ ցած բացվող ցուցակի օգնությամբ ընտրեք **բաժինը**, որի համար ցանկանում եք ներբեռնել ապրանքատեսակների ցանկ:
2. Սեղմեք Ապրանքներ պատուհանի **Ներբեռնել** հրահանգը և անցեք Ապրանքների ցանկեր պատուհան:

3. Ապրանքների ցանկեր պատուհանում նշեք բոլոր այն ցանկերը, որոնք ցանկանում եք ներբեռնել տվյալ բաժնի համար:
4. Սեղմեք **Ներբեռնել** կոճակը: Ծրագիրը ինքնաշխատ կկապվի ՀՀ Հարկային պետական ծառայության տեղեկատվական համակարգից ինքնաշխատ ՀԴՄ սարք կներբեռնի պահանջվող տվյալները և գործողության կատարման մասին կցուցադրի հզամապատասխան հաղորդագրություն (տես Նկար Է-ը ստորև):
5. Սեղմեք էկրանին ցուցադրվող հաղորդագրության **Լավ** կոճակը՝ այն փակելու և վերստին Ապրանքներ պատուհան վերադառնալու համար:

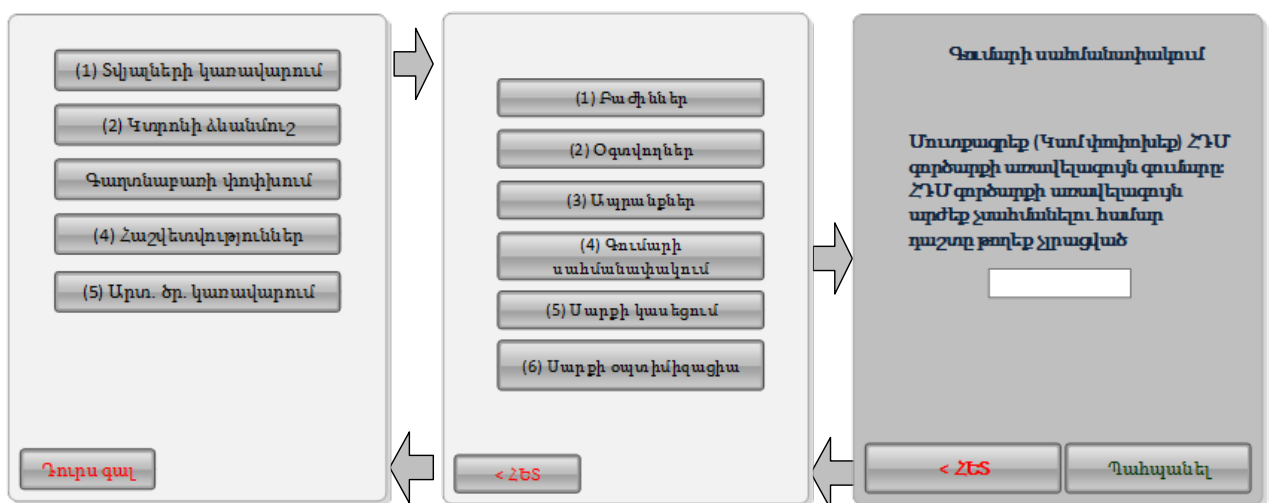

Նկար 26: Հաղորդագրություն տվյալների ներբեռնման կատարման կամ չկատարման մասին:

Գումարային սահմանափակում

ՀԴՄ ծրագրի **Տվյալների կառավարում** > **Գումարի սահմանափակում** պատուհանը նախատեսում է ՀԴՄ տվյալ սարքում առևտրային գործարքի գրանցման առավելագույն գումարի սահմանման հնարավորություն:

Այս պատուհան մուտք գործելու համար հարկավոր է ՀԴՄ ծրագրի ընտրացանկից անցնել **Տվյալների կառավարում** պատուհան և ապա սեղմել (4) **Գումարի Սահմանափակում** հրահանգը (տես Նկար 7-ը հաջորդիվ):

Նկար 27: Անցում Գումարի սահմանափակում պատուհան և վերադարձ ծրագրի ընտրացանկ

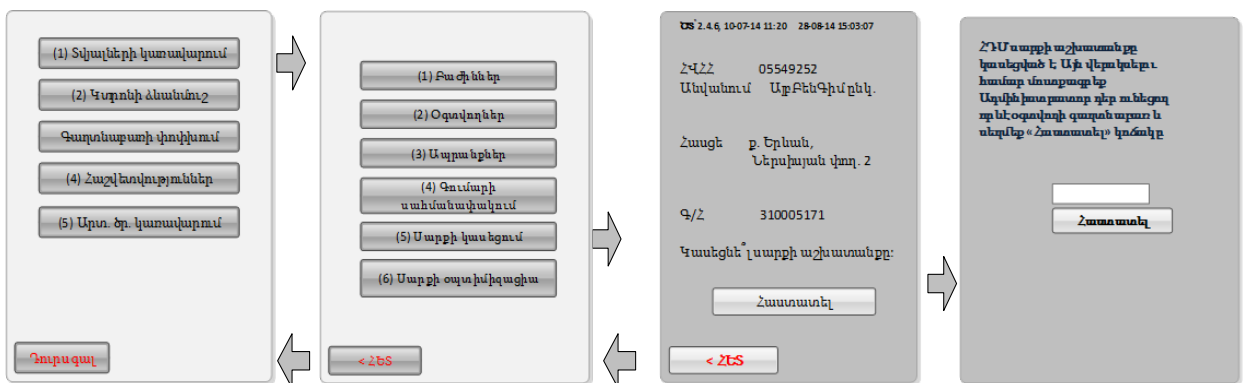
ՀԴՄ սարքում առևտրային գործարքի առավելագույն գումար սահմանելու համար.

1. Գումարային սահմանափակում պատուհանում մուտքագրեք (կամ խմբագրեք) տվյալների առավելագույն գումարը: Եթե չեք ցանկանում առևտրային գործարքի առավելագույն գումար սահմանել՝ պարզապես որևէ թիվ մի լրացրեք այս դաշտում:
2. Սեղմեք **Պահպանել** կոճակը: Ծրագիրը կկատարի պահանջվող գործողությունը և սարքի էկրանին վերստին կցուցադրվի **Տվյալների կառավարում** պատուհանը:

ՀԴՄ կասեցում

ՀԴՄ ծրագրի **Տվյալների կառավարում** > **Սարքի կասեցում** պատուհանը նախատեսում է ՀԴՄ տվյալ սարքի աշխատանքի ժամանակավոր կասեցման հնարավորություն:

ՀԴՄ սարքի աշխատանքը կասեցնելու համար հարկավոր է Ադմինիստրատոր օգտվողի տվյալներով մուտք գործել ՀԴՄ ծրագիր, ծրագրի ընտրացանկից անցնել **Տվյալների կառավարում** պատուհան, սեղմել **(5) Սարքի կասեցում** հրահանգը և ապա սեղմել **Հաստատել** կոճակը: Կասեցված ՀԴՄ սարքի աշխատանքը վերականգնելու համար անհրաժեշտ է լինելու մուտքագրել տվյալ սարքում գրանցված Ադմինիստրատոր կամ Գլխավոր Ադմինիստրատոր դերով որևէ օգտվողի գաղտնաբառ: (տես Նկար 7-ը հաջորդիվ):

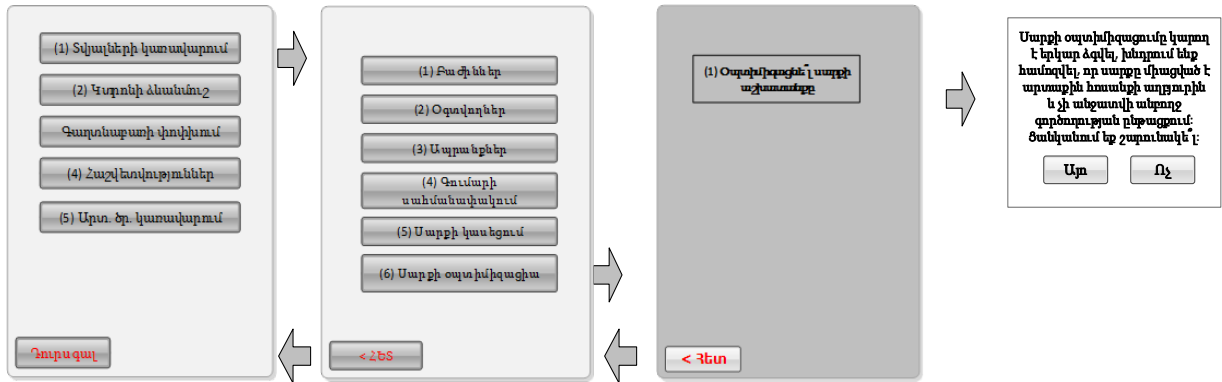
Նկար 28: ՀԴՄ սարքի աշխատանքի կասեցում

Սարքի աշխատանքի օպտիմիզացիա

ՀԴՄ ծրագրի **Տվյալների կառավարում** > **Սարքի օպտիմիզացիա** պատուհանը նախատեսում է ՀԴՄ տվյալ սարքի աշխատանքի պարբերական բարելավման (օպտիմիզացիայի) հնարավորություն:

ՀԴՄ սարքի աշխատանքը օպտիմիզացնելու համար հարկավոր է Ադմինիստրատոր (կամ Գլխավոր Ադմինիստրատոր) օգտվողի տվյալներով մուտք գործել ՀԴՄ ծրագիր, ծրագրի ընտրացանկից անցնել **Տվյալների կառավարում** պատուհան, սեղմել **(6) Սարքի օպտիմիզացիա** հրահանգը և բացված պատուհանում ապա սեղմել համանուն կոճակը:

Հաստատել կոճակը (տես Նկար 29-ը ստորև): Սարքի էկրանին կցուցադրվի հաղորդագրություն, որ գործողության կատարումը կարող ժամանակատար լինել և անհրաժեշտ է, որ ողջ ընթացքում սարքը չանջատվի և մշտապես միացված մնա հոսանքի սնուցման աղբյուրին: Գործողության կատարումը թույլատրելու կամ չթույլատրելու համար համապատասխանաբար սեղմեք Այո կամ Ոչ կոճակը:

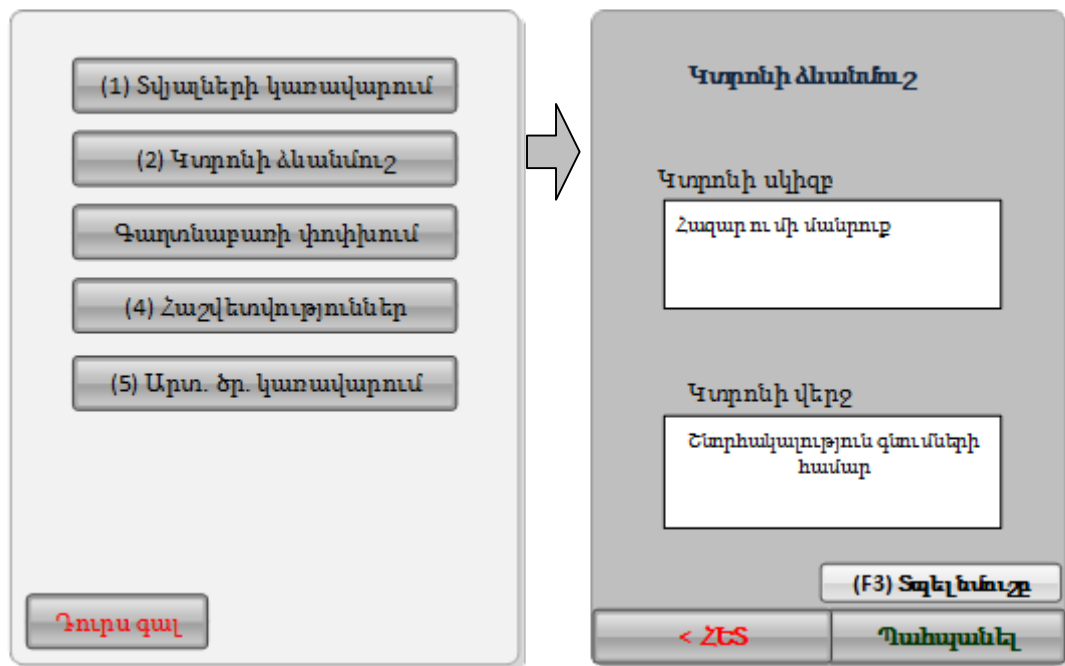

Նկար 29: Անցում սարքի աշխատանքի օպտիմիզացիայի պատուհան

ՀԴՄ կտրոնի ձևանմուշ

ՀԴՄ ծրագրի ընտրացանկը նախատեսում է ՀԴՄ տվյալ սարքով դուրս գրվելիք կտրոնների ձևանմուշի հնարավորություն:

ՀԴՄ կտրոնի ձևանմուշ կազմելու կամ արդեն կազմված ձևանմուշը փոփոխելու համար հարկավոր է Ադմինիստրատոր (կամ Գլխավոր Ադմինիստրատոր) օգտվողի տվյալներով մուտք գործել ՀԴՄ ծրագիր, ծրագրի ընտրացանկում սեղմել **(2) Կտրոնի ձևանմուշ** հրահանգը և բացված համանուն պատուհանում մուտքագրել կամ խմբագրել **Կտրոնի սկիզբ** և **Կտրոնի վերջ** դաշտերը (տես Նկար 30-ը ստորև):

Նկար 30: Անցում Կտրոնի ձևանմուշ պատուհան

Կտրոնի ձևանմուշ պատուհանում մուտքագրումներ կամ խմբագրումներ կատարելուց հետո կարելի է նախ սեղմել **F3 Տպել նմուշը** կոճակը (տեսնելու ինչպիսին է լինելու դուրս գրվելիք ՀԴՄ կտրոնների տեսքը), ու հետո նոր սեղմել **Պահպանել** հրահանգը: Եթե այլևս չեք ցանկանում պատուհանում մուտքագրված կամ խմբագրված տվյալները գրանցվեն՝ պարզապես սեղմեք **< ՀԵՏ** և վերադարձեք ծրագրի ընտրացանկ:

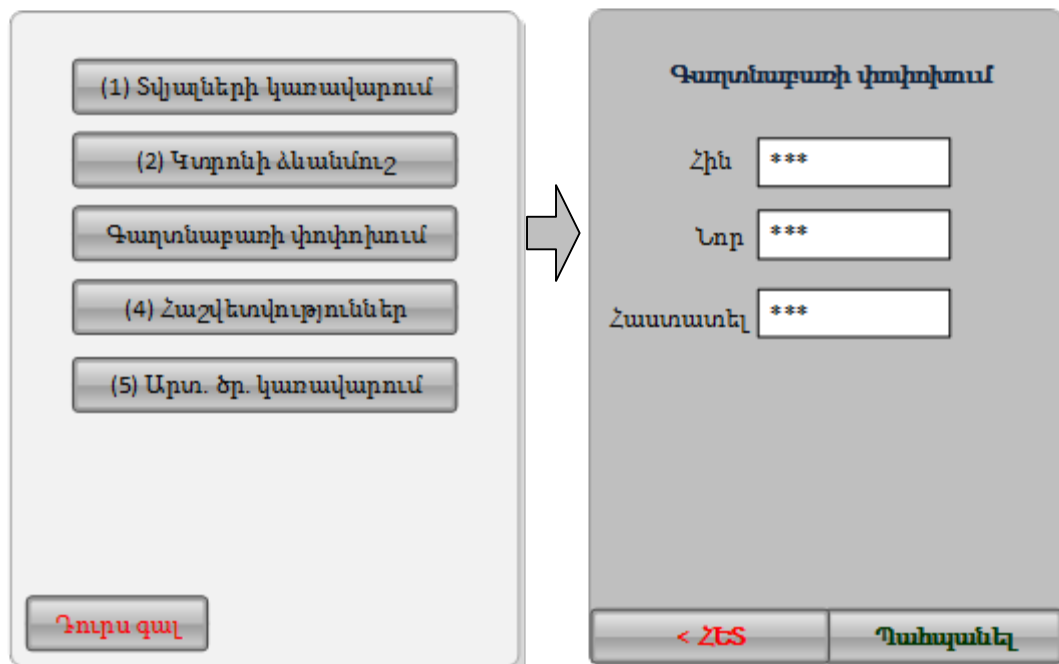
Գաղտնաբառի (ծածկագրի) փոփոխում

Ադմինիստրատոր կամ Գլխավոր Ադմինիստրատոր դեր ունեցող օգտվողի համար ՀԴՄ ծրագրի ընտրացանկը նախատեսում է իր գաղտնաբառը ինքնակամ փոփոխելու հնարավորություն:

(Գանձապահ դեր ունեցող օգտվողը ինքնակամ չի կարող փոփոխել իր գաղտնաբառը. Դա պետք է անեն Ադմինիստրատոր կամ Գլխավոր Ադմինիստրատոր դեր ունեցող օգտվողները՝ տվյալ Գանձապահ օգտվողի տվյալները խմբագրելով (**Տվյալների կառավարում** > **Օգտվողներ** պատուհան):

Ճեն կարող փոփոխել իրենց ՀԴՄ տվյալ սարքով դուրս գրվելիք կտրոնների ձևանմուշի հնարավորություն:

Իր գաղտնաբառը փոփոխելու համար Ադմինիստրատոր կամ Գլխավոր Ադմինիստրատոր օգտվողը պետք է մուտք գործի ՀԴՄ ծրագիր, ծրագրի ընտրացանկում սեղմի **(3) Գաղտնաբառի փոփոխում** հրահանգը և բացված համանուն պատուհանում մուտքագրի իր ընթացիկ (Հին) փոխված (Նոր) գաղտնաբառերը տես Նկար 31-ը ստորև):

Նկար 31: Անցում Գաղտնաբառի փոփոխում պատուհան

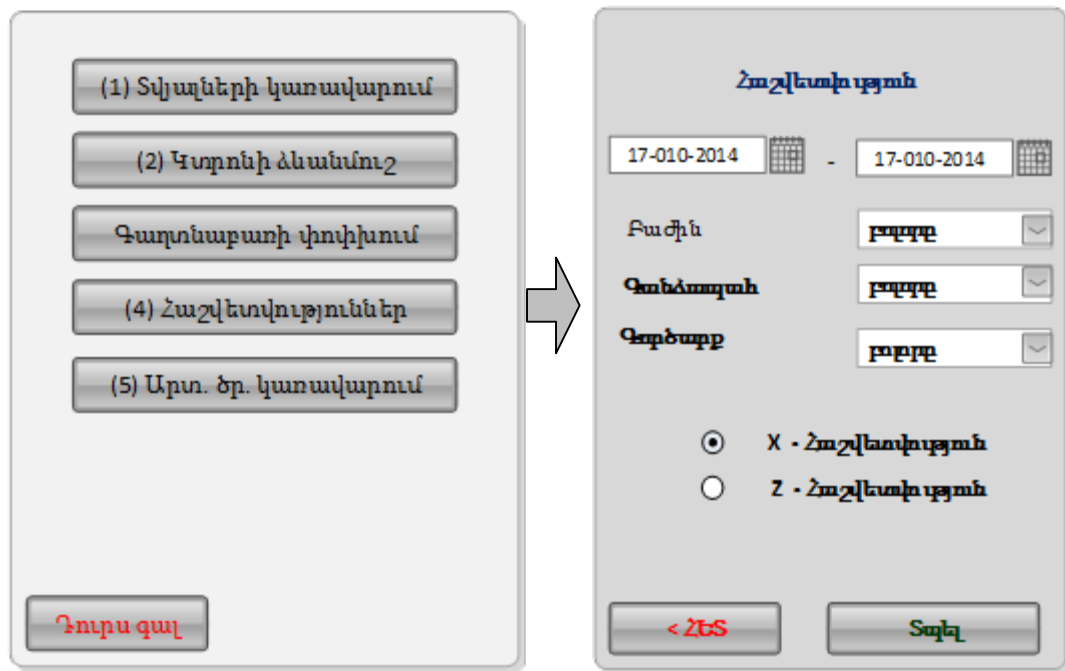
Գաղտնաբառի փոփոխումը ավարտին հասցնելու համար հարկավոր է **Հաստատել** դաշտում ճշտորեն վերամուտքագրել փոխված (**Նոր**) գաղտնաբառը և սեղմել **Պահպանել** կոճակը: Եթե օգտվողը այլևս չի ցանկանում կատարել գաղտնաբառի փոփոխություն, ապա հարկավոր է պարզապես սեղմել **< ՀԵՏ** և վերադառնալ ծրագրի ընտրացանկ:

Կատարված գործարքների հաշվետվությունների տպում

ՀԴՄ ծրագրի ընտրացանկը նախատեսում է ընտրված ժամանակահատվածում կատարված ՀԴՄ գործարքների հաշվետվության արտածում և տպում: Հաշվետվությունը կարող է լինել ինչպես ամբողջական, այնպես էլ ըստ առանձին բաժինների, գանձապահների, վճարման եղանակի (կանխիկ կամ քարտային) և հաշվետվության տեսակի (X կամ Z հաշվետվություններ):

Կատարված ՀԴՄ գործարքների հաշվետվություն ստանալու համար հարկավոր է Աղմինիստրատոր (կամ Գլխավոր Աղմինիստրատոր) օգտվողի տվյալներով մուտք գործել ՀԴՄ ծրագիր, ծրագրի ընտրացանկում սեղմել **(4) Հաշվետվություններ** հրահանգը և բացված համանուն պատուհանում մասնավորեցնել, թե որ ժամանակահատվածի համար և ինչ բնութագրերով հաշվետվություն էք ցանկանում տպել (տես Նկար 2-ը ստորև):

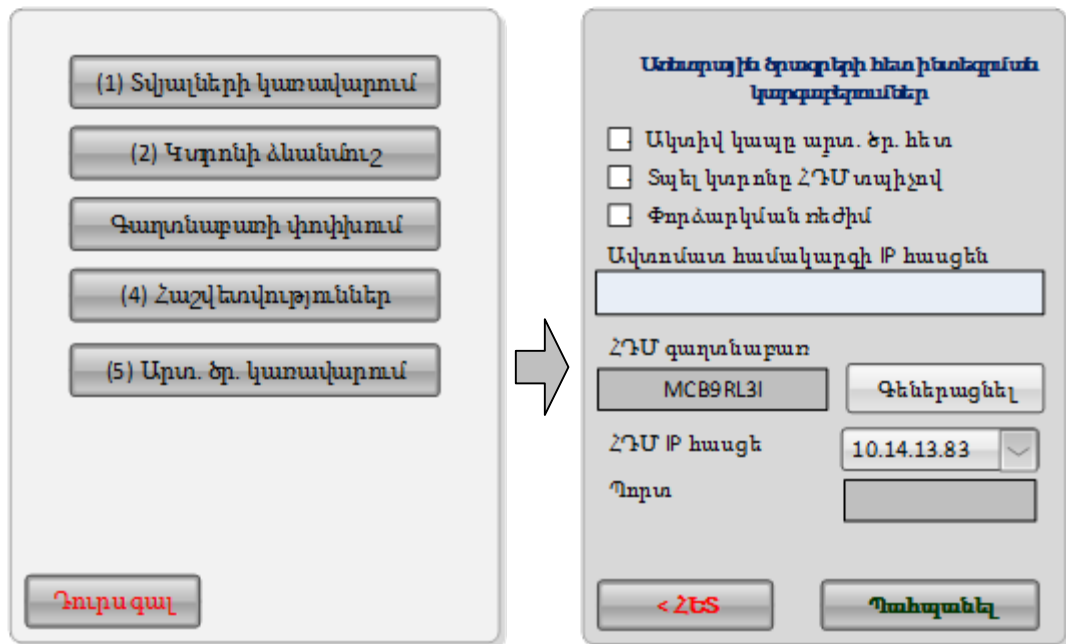

Նկար 32: Անցում Հաշվետվություններ պատուհան

Հաշվետվության ժամանակահատվածը և բնութագրերը ընտրելուց հետո սեղմեք **Տպել** կոճակը: Ծրագիրը ինքնաշխատ կկազմի պահանջվող հաշվետվությունը և այն դուրս կբերի սարքի ՀԴՄ տպիչի միջոցով: Եթե այլևս չեք ցանկանում արտածել ՀԴՄ գործարքների հաշվետվություն՝ պարզապես սեղմեք **< ՀԵՏ** և վերադարձեք ծրագրի ընտրացանկ:

Առևտրական ծրագրերի հետ ինտեգրման կարգավորումներ

ՀԴՄ ծրագրի ընտրացանկը նախատեսում է առևտրային այլ ծրագրերի հետ տվյալ ՀԴՄ սարքի ինտեգրման համար անհրաժեշտ կարգավորումների կառավարման հնարավորություն (տես Նկար 33-ը ստորև):

Նկար 33: Անցում Առևտրային ծրագրերի հետ ինտեգրման կարգավորումների պատուհան

Առևտրային ծրագրերի հետ ինտեգրման կարգավորումներ պատուհանում նոր մուտքագրումներ ու խմբագրումներ կատարելիս հարկավոր է միանգամայն վստահ լինել, որ այդ փոփոխությունները իրոք ճիշտ են ու անհրաժեշտ: Փոփոխությունների ճշտության մեջ դեռևս մտավախություն ունենալու դեպքում **Պահպանել** հրահանգը սեղմելու փոխարեն սեղմեք **< ՀԵՏ**, վերադարձեք ծրագրի ընտրացանկ: